

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

19

Arki, kirkko, artefakti

Viipurin kulttuurihistoriaa
Ruotsin ajalla (n. 1300–1710)

TOIM.
PETRI KARONEN

Kannen kuvat:

Hämeessä ja Viipurin läänissä 1630-1650-luvulla toimineen maanmittari Anders Strengin (k. n. 1644) vuoden 1640 tienoilla laatima Viipurin asemakaava (O. A. Oxehufwudin jäljennös 1800-luvun jälkipuoliskolta).

Museovirasto: Historian kuvakokoelma

Johan Grummellierin (mestari 1682-1701/1707) valmistama barokkinen juomakannu.

Reitzin säätöön kokoelmat.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 19

Arki, kirkko, artefakti - Viipurin kulttuurihistoriaa Ruotsin ajalla (n. 1300-1710)

Toimittanut: Petri Karonen

Graafinen suunnittelu ja taitto: Eemeli Nieminen

ISBN (painettu): ISBN 978-952-67216-4-4

ISBN (PDF): ISBN 978-952-67216-5-1

ISSN: 1236-4304

Painettu: 2017, Juvenes Print

Painosmäärä: 200kpl

Ensimmäinen painos.

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, Helsinki

Viipurin lukion lehtorit 1641–1710¹

JOHDANTO

Kustaa II Aadolfin (1594–1632) ja hänen kanslerinsa Axel Oxenstiernan (1583–1654) kulttuuriohjelmaan oli 1620-luvulta alkaen kuulunut barbaarisina pidettyjen suomalaisten kasvattaminen. Koululaitoksen kehittäminen oli yksi keskeisiä keinoja tavoitteen saavuttamiseksi, ja siten Turkuun perustettiin vuonna 1640 yliopisto ja vuotta myöhemmin myös itäinen hiippakuntakaupunki sai lukion. Tämä oli – samoin kuin piispannimitykset – ennen muuta yhtenäistämispolitiikkaa: ”Suomi pyydystettiin keskusvallan alaisuuteen verkolla, joka oli nerokkaasti suunniteltu ja kattoi niin hallinnon, talouselämän, kirkolliset asiat ja oikeudenhoidon.”² Viipuriin osoitettu kuninkaankirje on päivätty 15. huhtikuuta 1641, ja sen mukaisesti ”kaikkein loistavin ja suochein herra, Viipurin läänin maaherra Erik Gyllenstierna (1602–1657) perusti ja vihki Viipurin lukion Pyhän Laurentius Marttyyrin päivänä 10. lokakuuta vuonna 1641.”³

Tultuaan Viipuriin lokakuussa 1643 uusi piispa Petrus Bjugg kuulusteli ensi töikseen sekä alkeis- eli triviaalikoulun että lukion oppilaat ja raportoi itsevarmaan tapaansa ”saattaneensa molemmat koulut parempaan järjestykseen”.⁴ Lukion ”parempi järjestys” kirjattiin 1654 laadittuun kolmenkymmenen sivun laajuiseen ohjesääntöön.⁵ Sen pohjana ovat koulun aikaisemmat säännökset, tuore vuoden 1649 kuningatar Kristiinan (1626–1689) koulujärjestys sekä emämaan suurten piispojen Johannes Rudbeckiuksen (1581–1646) ja Laurentius Paulinus Gothuksen (1565–1646) Västeråsin ja Strängnäsän lukioille kirjoittamat säännöt.⁶ Bjuggin latinankielinen ohjesääntö korostaa esipuheessaan kurin, järjestyksen, esivallan ja vanhempien kunnioituksen merkitystä. Samoin kuin Västeråsin ja Strängnäsän lukioiden vastaavat säännöt se antaa ymmärtää, ettei lukio eronnut paljoakaan varsinaisesta yliopistosta. Uusien opettajien virkaanastujaisia, rehtorivaihdoksia, lukukauden avajaisia ja päättäjäisiä juhlittiin ”Kuninkaallisessa Viipurin lukiossa” lähes samanlaisin seremonioin kuin oikeissa yliopistoissa. Viipurissa järjestettiin väitöstilaisuuksia ja pidettiin oraatioita akateemiseen tyyliin.⁷

Lukiolla oli yliopistojen tavoin itsehallinto. Teinien kurinpito oli rehtorin eikä raastuvanoikeuden käsissä. Tästä aiheutui kiistoja koulun ja maistraatin välillä, joka yritti – turhaan – saada lukion erioikeuden kumotuksi.⁹ Lehtorit tunsivat vastuunsa myös silloin, kun maallinen oikeus oli jo ehtinyt lausua tuomion-

TURUN JA VIIPURIN HIIPPAKUNNAN PIISPAT 1554-1718⁸

SIMO HEININEN

Itäisellä hiippakunnalla oli huono herraonni. Ennen sen viimeisen piispan valintaa Turun piispa Johannes Gezelius nuorempi (1647-1718) selvitti tilannetta valtioneuvos Carl Piperille (1647-1716):

On yleisesti tunnettua, kuinka onnettomassa tilassa tämä [Viipurin] hiippakunta on ollut viimeisen 50 vuoden aikana. Jotkut piispoista ovat olleet vanhuutensa vuoksi alusta lähtien kykenemättömiä tekemään mitään, kuten maisteri Henrik Carstenius ja viimeksi tohtori Laurbecchius, osa ei ole osannut sitä kieltä, jolla Jumalan sanaa siellä pääasiassa piti opettaa, kuten maisteri Brommius. Jotkut olivat sotkeutuneet riitoihin, kuten tohtori Bång, jotkut olivat siellä vain vähän aikaa, kuten maisteri Nicolaus Nycopensis ja maisteri Abraham Thauvonius. Hiippakunta on myös monien piispanvaihdosten ja leskien armovuosien aikana ollut vailla kunnollista johtoa.

Turun piispan valitus olisi voinut ulottua suurvaltakauden alkupuolelle, sillä vanhuus vaivasi myös Olaus Elimaeusta, Nicolaus Careliusta ja Gabriel Melartopaeusta. Petrus Bjugg oli Brommiuksen tavoin suomenkielessä ummikko.

Suomen piispanistuinten haltijat vuosina 1554-1718

Piispa	Turku	Piispa	Viipuri
Mikael Agricola	1554-1557	Paulus Juusten	1554-1563
Petrus Follingius	1558-1563		
Paulus Juusten	1563-1575	Canutus Johannis	1563-1564
		Ericus Härkäpää	1564-1578
Ericus Erici	1583-1625	Olaus Elimaeus	1618-1629
Isaacus Rothovius	1627-1652	Nicolaus Carelius	1630-1632
		Gabriel Melartopaeus	1633-1641
Aeschillus Petraeus	1652-1658	Petrus Bjugg	1642-1656
Johannes Terserus	1660-1664	Nicolaus Nycopensis	1658-1664
Johannes Gezelius vanh.	1664-1690	Petrus Brommius	1664-1672
		Abraham Thauvonius	1672-1679
		Henricus Carstenius	1679-1681
Johannes Gezelius nuor.	1690-1718	Petrus Bång	1681-1696
		Petrus Laurbecchius	1696-1705
		David Lund	1705-1711

Aikakauden piispannimityksissä kysyttiin hiippakunnan papiston mielipidettä, mutta viimeisen sanan sanoi maallinen esivalta. Valtakunnallinen yhtenäistämispolitiikka painaakin leimansa nimityksiin. Selvimät esimerkit ovat Turussa Isaacus Rothoviuksen ja Viipurissa Petrus Bjuggin nimittäminen. Kummallakaan ei ollut kannatusta hiippakunnassaan, ja kumpikin vastusteli siirtoa ”barbaaristen”, outoa ”slavonian” kieltä puhuvien suomalaisten painajaksi. Axel Oxenstiernan käskyä ei kuitenkaan ollut tapana vastustaa. Valtakunnankansleri tiesi molemmat koviksi miehiksi. He olivat valittu ase itäisten hiippakuntien sopeuttamiseksi samaan järjestyksen kuin Pohjanlahden länsipuoli.

Kirkollinen yhtenäistämispolitiikka näkyy myös myöhemmissä nimityksissä, tosin selvempänä Turussa kuin Viipurissa. Bjuggin seitsemästä seuraajasta ainoastaan Henricus Carstenius nousi omasta tuomiokapitulista Viipurin piispanistuimelle. Hänen poikansa Petrus yritti samaa ja saikin kahdessa peräkkäisessä piispanvaalissa enemmistön hiippakuntapapiston äänistä. Kapitulिन jäsenet asettuivat kuitenkin omaa tuomiorovastiaan vastaan, eikä ”kunnianhimon suuresti ahdistamalle” ja riitaisalle maisteri Petrukselle löytynyt ymmärtämystä korkeimmassa paikassa.

Tie itäisen hiippakunnan johtoon kulki Turun akatemian kautta. Nicolaus Nycopensis, Abraham Thauvonius, Petrus Bång, Petrus Laurbecchius ja David Lund olivat entisiä professoreita. Thauvonius ja Bång tulivat Viipuriin oltuaan lyhyen kauden Narvan superintendenttinä. Tätä virkaa oli hoitanut myös Brommius, jolta puuttui aikaisempi kokemus Suomesta sekä suomen kielen taito. Gezelius nuoremman 1705 antama arvio itäisen hiippakunnan piispoista on oikeaan osuva. Hän suositteli virkaan vävypoikaansa, professori David Lundia aavistamatta, että myös tämän kausi tulisi jäämään lyhyeksi.

sa. Kun muutamat lukiolaiset olivat ”nuoruuden ajattelemattomuudessaan” joutuneet tappeluun riikalaisen kauppiaan kanssa ja saaneet hovioikeudelta sakot, lehtorit kääntyivät Kuninkaallisen Majesteetin puoleen ja anoivat armoa teineille; nämä olivat hyvistä perheistä, lahjakkaita, ahkeria ja katuvaisia.¹⁰

Lukiolla oli karsserinsa kuten Turun yliopistossa, ja remuaminen, juopottelu, tappelut kapakoissa ja kaduilla samoin kuin porvarienviikunoiden rikkominen kuuluivat opiskelevan nuorison perinteisiin harrastuksiin myös Karjalan pääkaupungissa.¹¹ Opettajienkin käytöksessä oli moittimisen syytä. Kaunopuheisuuden lehtori Michael Wattrangius joutui 1652 eräissä hääpidoissa ”riitaan ja tappeluun” lääninsihteerin kanssa ja sai hopeakannusta haavan otsaansa.¹² Hänen kollegansa, riidanhaluiseksi tunnettu Barthollus Lacmannus haavoitti 1679 erästä triviaalikoulun opettajaa hengenvaarallisesti.¹³

Lehtorit muodostivat tuomiokapitulिन samoin kuin muissakin piispankaupungeissa. Teologian lehtorin virkoja oli kaksi; järjestyksessä ensimmäisen hoitaja oli samalla tuomiorovasti. Teologien jälkeen tulivat kaunopuheisuuden,

matematiikan ja runouden sekä logiikan ja fysiikan lehtorit. Pyhien kielten lehtoraatti perustettiin 1648, seitsemäs eli historian ja moraalin lehtoraatti 1696. Virat eivät aina olleet kaikki täytettyinä, eivätkä lehtorit aina osallistuneet tuomiokapitulin kokouksiin täysilukuisina.

VIRKAURA

Virkaura kulki kohti teologian lehtoraatteja; tuomiorovastin seuraava tavoite oli piispanistuin kuten muissakin hiippakuntakaupungeissa. Viipurissa tämä onnistui vain vanhemmalle Carsteniukselle, kun taas kahdet piispanvaalit voittanut Petrus Carstenius jäi nimittämättä. Myös 2. teologian lehtorina isoavihaa paennut Matthias Martinius katsoi itsensä arvolliseksi hiippakunnan johtoon, mutta esivalta ei ollut hänelle suoja.

Useimmat tuomiorovastit olivat nousseet virkaansa muista lehtoraateista: Christiernus Winter ja Arvidus Forstadius alemmasta teologian virasta, Claudius Thesleff ja Andreas Heinricius logiikan ja fysiikan lehtoraatista. Arvidus Forstadius oli aloittanut yhteensä 31 vuoden uransa lukiossa pyhien kielten lehtorina ja noussut 2. teologian lehtoraatin kautta tuomiorovastiksi. Toiseksi korkeimpaan virkaan Henricus Boisman oli tullut kaunopuheisuuden lehtoraatista, Michael Watrangius ja Matthias Martinius logiikan ja fysiikan virasta, Henricus Winter matematiikan ja runouden sekä Magnus Laghe pyhien kielten lehtoraateista.

Paremmiin palkatut teologian virat kiinnostivat nuorempia lehtoreita, mutta urapolku koulussa ei auennut kaikille. Sen sijaan koulutyö ja paikka tuomiokapitulin pöydän ääressä avasi väylän oman hiippakunnan parhaisiin pitäjiin.¹⁴ Tälle tielle suuntasivat teologitkin, sillä tuomiorovastit Christiernus Winter ja Andreas Heinricius vanhempi sekä alemman lehtoraatin hoitaja Henricus Boisman siirtyivät Jääsken kirkkoherroiksi. Kaunopuheisuuden lehtoraatista Barthollus Lacmannus siirtyi samoin Jääskeen, Samuel Nycopensis Parikkalaan, Gustavus Berner Hollolaan, Arvidus Alopaeus Porvooseen ja Andreas Heinricius nuorempi Rantasalmelle. Matematiikan ja runouden oppituolista Andreas Strandenius lähti Mikkeliin, Johannes Serlachius Käkisalmeen ja Laurentius Stachaeus Porvooseen. Logiikan ja runouden lehtoreista Jacobus Ursinus siirtyi Kerimäelle ja Abraham Thauvoniussu nuorempi Mikkeliin. Lihavia pastoraatteja oli tarjolla myös pyhien kielten opettajille: Benjaminus Krook ja Andreas Peuroniussu saivat Nevanlinnan kirkkoherran viran, Jääsken pastoriksi päätyivät Marcus Helsingius, Paulus Heintziussu ja Ernestus Gestriiniussu, kun taas nuorempi Helsingius sai Mikkelin pastoraatin ja yleni lopulta Porvoon tuomiorovastiksi. Nuorimmasta eli historian ja moraalin lehtoraatista ehti ainoastaan Jacobus Printz oman hiippakunnan kirkkoherranvirkaan Pyhtäälle.

Omassa kouluvirassaan kuoli neljä tuomiorovastia, kolme 2. teologian lehtoria, kaksi matematiikan ja runouden lehtoria ja samoin kaksi logiikan ja fysiikan lehtoria. Logiikan ja fysiikan lehtori Magnus Klingius palasi kotiseudulleen Itä-Götanmaalle jo 1648. Isoviha heitti Smoolannissa syntyneen Nicolaus Bruzeliuksen kotimaakuntaansa, ja Pohjanlahden länsipuolelle päätyivät myös suomalaissyntyiset Gustavus Berner, Ericus Brumerus, Carl Laurbecchius ja Johannes Serlachius. Ericus Dahlman kuoli pakomatalla Vesilahdella.

HUONETTA JA SUKUA

Suomen jakava hiippakuntaraja oli ”kiinalainen muuri, jonka yli ei ollut helppo hypätä”.¹⁵ Ilman syytä ei itäiseen hiippakuntaan tultu. Piispoista Nicolaus Nycopensis, Abraham Thauvonius ja Petrus Laurbecchius toivat mukanaan Turussa syntyneet poikansa. Sen sijaan on epäselvää, mikä sai Kalannista kotoisin olevan Johannes Wängin saapumaan Viipuriin kaupungin viimeisillä hetkillä 1710.

Norrköpingin pormestarin poika Magnus Klingius, Södertäljen kirkkoherran poika Michael Wattrangius sekä itägöötanmaalainen Benedictus Ristelius saivat lehtoraatin ohella puolisoikseen piispa Petrus Bjuggin tyttäret. Västmanlandista kotoisin oleva Martinus Agrelius avioitui puolestaan piispa Nycopensuksen tyttären kanssa. Smoolantilainen Nicolaus Bruzelius oli Turussa opiskellessaan Petrus Laurbecchiuksen lasten kotiopettajana ja seurasi piispaksi nimitettyä professoriaan Viipuriin. Toinen smoolantilainen, Magnus Laghe opiskeli samoin Turussa, josta piispa Thauvonius kutsui hänet vanhan tuomiorovasti Henricus Carsteniuksen apulaiseksi. Oudompi lintu lehtorien parvessa oli Slesian Bautzenista kotoisin oleva Johannes Rachlitius, joka tosin tunnetaan jo 1621 Upsalan ylioppilaana.

Muut 29 lehtoria olivat itäisen hiippakunnan omia poikia. Matrikkelissa ovat edustettuina monet myöhemmät itäsuomalaiset pappis-, porvaris- ja virkamiehsuvut, jotka tulivat painamaan leimansa suomalaisen kulttuurin historiaan: Alopaeus, Berner, Boisman, Carsten, Gestrin, Heinricius, Heintzius, Helsingius, Lackman, Nykopp, Serlachius, Thesleff, Ursin ja Winter.¹⁶

Karjalan pääkaupungista oli syntyisin 12 lehtoria,¹⁷ naapuripitäjästä Jääskestä kolme.¹⁸ Nämä muodostivat jo enemmistön oman hiippakunnan kasvateista; loput olivat kotoisin eri puolilta hiippakuntaa. Tarkasteltaessa lehtorien syntyperää ei herätä hämmästyksiä, että kokonaismäärästä vajaan puolet eli 17 on papillista sukua; joukossa on viisi piispanpoikaa¹⁹, kymmenen kirkkoherran²⁰ ja kaksi kapalaisen²¹ poikaa. Lehtoreissa on neljä pormestarinpoikaa²², muusta porvaristosta on peräisin viisi lehtoria²³, sotilassäädystä yksi²⁴, siviilivirkamiessäädystä viisi²⁵ ja talonpojistosta kolme²⁶. Syntyperältään tuntemattomaksi jää seitsemän lehtoria.

VIIPURIN LUKION LEHTORINVIRKOJEN HOITAJAT SEKÄ HEIDÄN SEURAAVAT VIRKAPAIKKANSAA

SIMO HEININEN

Lehtoraatti	Virassaoloaika	Mahdollinen seuraava virka
1. teologian lehtori		
Matthias Tolia	1641-1648	Tuomiorovasti
Christiernus Winter	1648-1652	Jääsken kirkkoherra
Claudius Thesleff	1653-1666 (k.)	
Andreas Heinricius vanh.	1668-1670	Jääsken kirkkoherra
Henricus Carstenius	1670-1679	Viipurin piispa
Arvidus Forstadius	1679-1683 (k.)	
Petrus Carstenius	1683-1712 (k.)	

2. teologian lehtori

Christiernus Winter	1641-1648	1. teologian lehtori
Henricus Boisman	1648-1653	Käkisalmen kirkkoherra
Michael Wattrangius	1653-1656 (k. 1657)	
Arvidus Forstadius	1659-1679	1. teologian lehtori
Henricus Winter	1682-1694 (k.)	
Magnus Laghe	1694-1697 (k.)	
Matthias Martinus	1697-1711	Hauhon kirkkoherra

Kaunopuheisuuden lehtori

Henricus Boisman	1641-1648	2. teologian lehtori
Michael Wattrangius	1652-1653	2. teologian lehtori
Barthollus Lacmannus	1653-1679	Jääsken kirkkoherra
Gustavus Berner	1680-1682	Hollolan kirkkoherra
Samuel Nycopensis	1682-1685	Parikkalan kirkkoherra
Gustavus Berner	1685-1688	Hollolan kirkkoherra
Arvidus Alopaeus	1688-1698	Porvoon kirkkoherra
Andreas Heinricius nuor.	1698-1704	Rantasalmen kirkkoherra
Carolus Laurbecchius	1704-1711	Linköpingin lehtori

Matematiikan ja runouden lehtori

Johannes Rachlitius	1641-1657 (k.)	
Martinus Agrelius	1659-1661 (k.)	
Joachimus Nycopensis	1662-1668	logiikan ja fysiikan lehtori
Andreas Strandenius	1669-1676	Mikkelin kirkkoherra

Henricus Winter	1679-1682	Jääsken kirkkoherra
Gustavus Berner	1682-1684	kaunopuheisuuden lehtori
Johannes Serlachius	1684-1689	Käkisalmen kirkkoherra
Laurentius Stachaeus	1689-1695	Porvoon kirkkoherra
Nicolaus Limatius	1694-1705 (k.)	
Magnus Alopaeus	1705-1710	Viipurin tuomiorovasti

Logiikan ja fysiikan lehtori

Claudius Thesleff	1641-1653	1. teologian lehtori
Magnus Klingius	1644-1648	Linköpingin lehtori
Michael Watrangius	1648-1653	2. teologian lehtori
Benedictus Ristelius	1652-1655 (k.)	
Andreas Heinricus vanh.	1661-1668	Jääsken kirkkoherra
Joachimus Nycopensis	1668-1671 (k.)	
Petrus Carstenius	1672	Pyhien kielten lehtori
Jacobus Ursinus	1673-1680	Kerimäen kirkkoherra
Abraham Thauvonius nuor.	1679-1688	Mikkelin kirkkoherra
Matthias Martinius	1688-1697	2. teologian lehtori
Ericus Brumerus	1698-1710	Helsingin triviaalikoulun rehtori

Pyhien kielten (vuoteen 1659 kreikan kielen) lehtori

Benedictus Ristelius	1648-1652	Logiikan ja fysiikan lehtori
Arvidus Forstadius	1652-1659	2. teologian lehtori
Benjaminus Krook	1659-1668	Nevanlinnan kirkkoherra
Marcus Helsingius	1668-1675	Jääsken kirkkoherra
Petrus Carstenius	1675-1676	Nevanlinnan kirkkoherra
Paulus Heintzius	1676-1680	Jääsken kirkkoherra
Magnus Laghe	1681-1694 (k. 1697)	
Georgius Helsingius	1694-1695	Mikkelin kirkkoherra
Andreas Peuronius	1695-1697	Nevanlinnan kirkkoherra
Ernestus Gestrinus	1698-1705	Tunan kirkkoherra
Nicolaus Bruzelius	1705-1711	Huarödin kirkkoherra

Historian ja moraalien lehtori

Jacobus Printz	1696-1701	Pyhtään kirkkoherra
Ericus Dahlman	1701-1709	Vehkalahden kirkkoherra
Johannes Wång	1710-1711	Helsingin kirkkoherra

Lehtorit hakivat puolisonsa mieluiten oman säätynsä keskuudesta. Yhdeksän heistä löysi nuorikkonsa piispantalosta, kuten oheinen asetelma osoittaa.

Lehtori	Vaimo	Appi
Christianus Winter	Karin	Nicolaus Carelius
Magnus Klingius	Anna	Petrus Bjugg
Benedictus Ristelius	Karin	—” —
Michael Watrangius	Brita	—” —
Martinus Agrelius	Kristina (1661)	Nicolaus Nycopensis
Benjaminus Krook	Kristina (1663)	—” —
Andreas Strandenius	Sara	—” —
Petrus Carstenius	Katarina	Abraham Thauvonius
Johannes Serlachius	Maria	Petrus Laurbecchius

Nicolaus Nycopensiksen tytär Kristina meni naimisiin matematiikan ja runouden lehtorin Martinus Agreliuksen kanssa, mutta tämä kuoli kuukauden kuluttua häistä. Samanlainen kohtalo oli lehtori Benjaminus Krookilla, jonka vaimo, tuomiorovastin tytär Wendla Thesleff kuoli kaksi kuukautta aikaisemmin. Suruajan päätyttyä nuoret lesket menivät naimisiin. Kristinasta tuli jälleen lehtorinrouva, tuomiorovastin vävystä piispan vävy.

Lehtoreita yhdistivät toisiinsa ja piispaansa myös verisiteet. Bjuggin kapitulissa istuivat hänen emämaasta tulleet vävynsä, ja piispan neljäs tytär sai puolisoskseen tuomiorovasti Tolian pojan. Aikaisempaa piispallista perintöä edusti teologian lehtori Christianus Winter, piispa Careliuksen vävy.

Nicolaus Nycopensiksen piispuuskaudella (1658–1664) lukiossa opettivat ja kapitulissa istuivat piispan poika Joachimus sekä vävyt Agrelius ja Krook. Piispan toinen poika Samuel ja kolmas vävy Andreas Strandenius tulivat virkaansa vasta Abraham Thauvoniuksen piispuuskaudella (1672–1679). Thauvonius oli Viipurin ensimmäisen piispan Paulus Juustenin pojantyttären poika ja Nicolaus Nycopensiksen lankomies. Hän sai vävykseen tuomiorovasti Henricus Carsteniuksen pojan Petruksen. Kun Thauvonius matkusti vuoden 1675 valtiopäiville, seurueeseen kuului kaksi lehtoria, nimittäin hänen vävynsä Petrus Carstenius ja hänen lankonsa Nicolaus Nycopensiksen vävy Andreas Strandenius. Toinen maaseutupapiston edustajista oli Porvoon kirkkoherra Ulric Carstenius, tuomiorovasti Henricuksen veli. Toinen Viipurin kaupungin edustajista oli tuomiorovastin lanko raatimies Henrik Schmidt.

Thauvoniuksen kuoltua piispaksi tuli tuomiorovasti Henricus Carstenius. Hän osoittautui kuitenkin vanhuuttaan raihnaiseksi, niin että korkea esivalta nimitti Petrus Bångin 1681 piispaksi ja siirsi Carsteniuksen eläkkeelle. Ennen

kuolemaansa emerituspiispa ehti kuitenkin sukuverkostonsa avulla järjestää poikansa Petruksen tuomiorovastiksi. Bångilla ei ollut siteitä Viipuriin, ja hän saattoikin valittaa, että päätöksiä eivät ohjanneet kunniallisten miesten neuvottelut vaan sukulaissuhteet ja akkojen juonittelut.²⁷

Bångin piispuuskauden (1681–1696) kapitulissa istui tuomiorovasti Petruksen lanko Abraham Thauvonius nuorempi. Samaan sukuryppäeseen kuului Gustavus Berner, joka oli tuomiorovastin sedän Ulric Carsteniuksen vävy, sekä Magnus Laghe, joka oli nainut Ulric Carsteniuksen lesken ja oli kapitulissa 1688 aloittaneen Arvidus Alopaeuksen isäpuoli. – Viipurin 1600-luvun pormestareista kolme oli toisilleen sukua, niin että ”nimitys sukumaistraatista on täysin paikallaan”.²⁸ Hiippakuntahallinnossa voitaisiin puhua ”sukukapitulista.”

OPIN TIELLÄ

Kaikilla lehtoreilla oli takanaan akateemiset opinnot. Useimmat eli 35 lehtoria olivat saaneet oppinsa Turun akatemiassa, pelkästään siellä opiskelleita on joukosta 22. Kaikilla lehtoreilla oli takanaan akateemiset opinnot. Useimmat eli 35 lehtoria olivat saaneet oppinsa Turun akatemiassa (perustettu 1640), pelkästään siellä opiskelleita on joukosta 22. Varhaisimmat opinkävijät kuitenkin suuntasivat mannermaalle. Ensimmäinen heistä, Matthias Jacobaeus Tolia kirjoitettiin Wittenbergiin 1615, promovoitiin maisteriksi ”luterilaisen evankeliumin juhluvuonna” 1617 ja sai pitää promovoitujen puolesta latinankielisen puheen, jonka aiheena olivat sotien monenlaiset seuraukset ja onnettomuudet. Hän käsitteli raamatullisia ja antiikin historian aiheita, mutta kertoi myös omista kenttäpappien kokemuksistaan Venäjän sodassa. Tolia pistäytyi Greifswaldin ja Rostockin yliopistoissa, mutta palasi sitten sisämaahan ja puolusti 1619 Giesenin yliopistossa kahta teologista väitöskirjaa.

Claudius Thesleff opiskeli samoin neljässä akatemiassa. Hän aloitti Upsalassa, jatkoi sitten 1632 perustetussa Tarton yliopistossa, kävi kalvinistisessa Leidenissä ja palasi Königsbergin kautta kotiin. Maisteriksi hänet promovoitiin Tartossa.

Rostockin yliopisto oli vanhastaan viipurilaisten opinkävijöiden suosiossa. Tolian jälkeen siellä kävi Christiernus Winter 1623, Henricus Carstenius 1633, Magnus Klingius 1646, Benedictus Ristelius 1648 ja viimeisenä Viipurin lehtoreista Petrus Carstenius 1672.

Lehtorien oppineisuus perustui kotimaisten akatemioiden varaan; ulkomaiseen opinkäyntiin ei ollut Turun yliopiston perustamisen jälkeen tarvetta, mistä kertoo, että ainoastaan kolme lehtoria kävi sen jälkeen Euroopan mannermaalla. Myöskään Tartto ei houkuttellut, sen matrikkeliin kirjoitettiin

Muualla kuin Turussa opiskelleiden yliopistokäynnit	
Lehtori	Opiskelukaupungit
Matthias Tolia	Rostock, Wittenberg, Greifswald, Giessen
Claudius Thesleff	Upsala, Tartto, Leiden, Königsberg
Magnus Klingius	Upsala, Turku, Rostock, Greifswald
Henricus Carstenius	Turku, Rostock, Wittenberg
Petrus Carstenius	Upsala, Turku, Rostock
Benjaminus Krook	Upsala, Tartto, Turku
Martinus Agrelius	Upsala, Turku
Arvidus Alopaeus	Upsala, Turku
Georgius Helsingius	Upsala, Turku
Barthollus Lacmannus	Upsala, Turku
Matthias Martinius	Upsala, Turku
Joachim Nycopensis	Upsala, Turku
Benedictus Ristelius	Upsala, Rostock
Johannes Serlachius	Upsala, Turku
Laurentius Stachaeus	Upsala, Turku
Christiernus Winter	Upsala, Rostock
Johannes Wång	Upsala, Turku
Johannes Rachlitius	Upsala
Michael Wattrangius	Upsala
Henricus Boisman	Tartto

vuoden 1640 jälkeen vain yksi Viipurin lehtori, Benjaminus Krook. Viipurin lehtorien oppineisuus näyttää näin ollen kotikutoiselta; sen johtotähtinä olivat Upsala ja Turku. Piispat kuuluivat samaan sarjaan – yhtä lukuun ottamatta. Petrus Bång oli opiskellut Greifswaldissa ja kierrellyt 1663–1664 Keski-Euroopan akatemoissa: Heidelbergissä, Tübingenissä, Leidenissä ja Strassburgissa hän tutustui ajankohtaisiin teologisiin kiistakysymyksiin.²⁹

KIRJALLINEN TUOTANTO

Lehtorien julkaisuluettelo käsittää puolensataa painotuotetta.³⁰ Suurin osa niistä on pienpainatteita, etupäässä ruumis- ja hääsaarvoja sekä muita henkilökirjasia. Tuotteliaimpia olivat isä ja poika Carstenius, jolta kummaltakin tunnetaan yhdeksän nimikettä. Tunnetuin niistä on kylläkin hävinnyt, nimittäin Petrus Carsteniuksen ”pieni kouluharjoitus ja komedia”, jonka muutamat kou-

lupojat esittivät Viipurin linnassa helmikuussa 1674. Se oli nimeltään *Taivaallinen konsistori, joka on kutsuttu kokoon meidän ensimmäisten esivanhempiemme surkean lankeemuksen vuoksi*. Näytelmä ilmestyi samana vuonna Tukholmassa 64 sivun mittaisena, mutta yhtään kappaletta ei ole tiettävästi säilynyt. Sisältö tunnetaan Porthanin julkaisemasta referaatista.

Näytelmä kuvaa taivaallista tuomiokapitulia, joka joutui ensimmäisenä oikeusjuttunaan käsittelemään Aadam ja Eevan lankeemusta. Neuvospöydän päässä istuu Isä Jumala, muut konsistorin jäsenet ovat eri hyveiden henkilöitymiä. Nämä kaikki ovat naishahmoja, samoin kuin puolustusasianajaja nimeltä Ihmissuvun heikkous. Oikeudenpalvelija Lucifer renkeineen on valmiina lyömään syytetyt rautoihin ja viemään heidät tyrmään.

Nelinäytöksinen draama päättyy onnellisesti. Loppunäytöksessä Viisaus esittää, että Jumalan pojan pitäisi tulla ihmiseksi ja kuolemallaan sovittaa ihmissuvun synnit. Poika astuu esiin ja myöntyy tehtävään, mihin myös Isä antaa suostumuksensa. Näytelmä loppuu enkelikuoron laulamaan Gloriaan.

Kirjallisuudentutkijat ovat paremminkin ihmetelleet kuin ihastelleet viipurilaista koulunäytelmää eivätkä ole pitäneet sen tuhoutumista suurena vahinkona. Teema oli kylläkin arvokas, eivätkä aikalaiset oudoksuneet sen sovittamista barokkiajan miljööseen. John Miltonin (1608–1674) *Paradise Lost* ilmestyi seitsemän vuotta ennen Taivaallisen konsistorin ensi-iltaa. Maisteri Petrus kirjoitti tosin ruotsinkielistä proosaa Euroopan laitakulmalla, eikä häntä voi verrata englantilaisen silosäkeen mestariin. Mutta aihepiiri on sama.³¹

Kohtalo oli suopeampi vanhemman Carsteniuksen päätteokselle. *Cantio Cygnaea Domini nostri Jesu Christi: thet är: vår Herres Jesu Christi swane-sång* ilmestyi 1656, ja siitä otettiin viisi uutta painosta, viimeinen Lundissa 1849. Se ilmestyi 1667 Andreas Pacchaleniuksen (k. 1704) ”hämeen-suomeksi” kääntämänä alaotsakkeenaan *Meidän Herran Jesuxen Christuxen wijmeisest puhest, ristin päälle rippuesa*. Se sisältää seitsemän saarnaa, joiden teksteinä ovat Jeesuksen seitsemän sanaa ristillä. Lukuisat viitteet antiikin auktoireihin ja kirkkoihin kertovat saarnamiehen oppineisuudesta.⁴⁰

Matthias Martinius osoitti oppineisuutensa jo ylioppilaana laatimalla yli sata sivuisen latinankielisen runoelman Ruotsin kuninkaiden urotöistä. *Parnassus regum Sveciae* alkaa göötiläisen historiankirjoituksen linjoja seuraten maan ensimmäisestä kuninkaasta, Nooan pojanpojasta Magogista. Se ulottui hallitsevaan monarkkiin Kaarle XI:een saakka, jolle Martinius saattoi sen henkilökohtaisesti ojentaa.⁴¹ Käsitellessään Kaarle-herttuan ja Sigismundin välistä taistelua Martinius kertoo kouluaikana nähneensä siitä ”surullisen muiston”. Valloitettuaan Viipurin syksyllä 1599 Kaarle mestautti linnaa puolustaneet aateliset ja antoi iskeä heidän päänsä Karjaportin yläkaaren rautapiikkeihin.⁴²

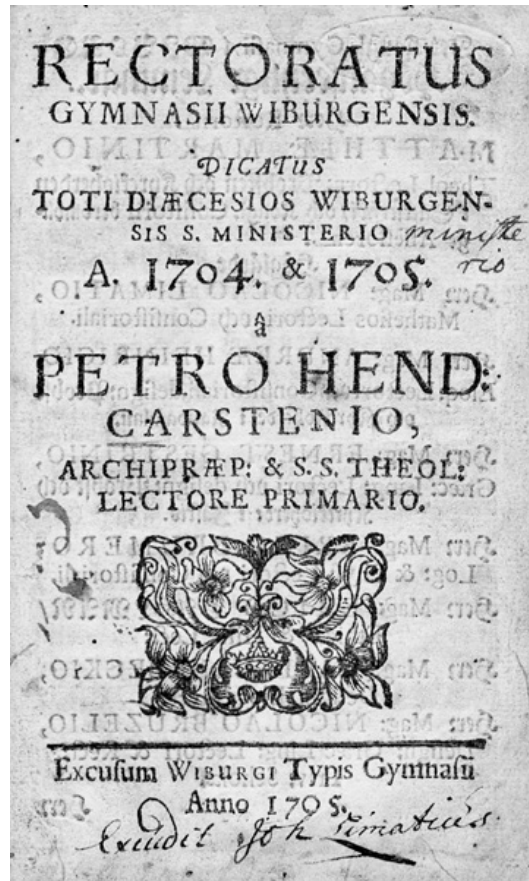
BAROKKITEATTERIA VIIPURIN LINNASSA

PENTTI PAAVOLAINEN

Vuonna 1674, torstaina helmikuun 19. päivänä Viipurin linnan salissa³² nähtiin ”ylempien ja alempien säätyläisten” läsnä ollessa teatteriesitys, jonka toimeenpani Viipurin koulun rehtori, maisteri Petrus Carstenius. Vielä samana vuonna Tukholmassa painettu näytelmä *Taivaallinen neuvonpito* eli koko nimeltään *Thet Himmelske Consistorium, tilhoopa kallat, för våra förste föräldrars ynkeliga affall skull: uthi een lijten Skohle öfning och Comoedia medh någre Skohle-gåssar* käsitti vain 64 octavo-sivua.³³ Ainuttakaan kappaletta julkaisusta ei ole säilynyt nykyaikaan, mutta Åbo Tidningarissa julkaistiin vuonna 1792 Henrik Gabriel Porthanin laatimaksi arveltu laaja selostus teoksesta.³⁴

Näytelmässä Adam ja Eeva syyttävät syntiinlankeemuksesta toisiaan. Jumala moittii ihmiskuntaa ja kutsuu joukon allegorisia henkilöitä auttamaan häntä vaikeassa päätöksessä: tulisiko tottelemattomat ihmiset antaa Luciferin käsiin vai armahtaa? Kärkkäimpinä syyttäjinä esiintyvät Oikeudenmukaisuus ja Ankaruus, kun taas Pitkämielisyyys, Lempeys ja Armeliaisuus puhuvat ihmisen puolesta. Oppinut argumentointi muodostaa näytelmän laajimman kokonaisuuden. Lopulta Jumala päättää lähettää Vapahtajan sovittamaan ihmiskunnan rikkomusta. Enkelikuoro ylistää päätöstä.

Barokin koulunäytelmien tapaan kohtausten väliin oli punottu rinnakkaisjuoni.³⁵ Näihin välikohtauksiin Carstenius käytti Ruotsin huomattavimman barokkirunoilijan Georg Stiernhielmin (1598–1672) kuningatar Kristiinan kunniaksi laatimaa hovibalettia *Thet fångne Cupido*. Marraskuussa 1649 esitetty teos oli käänösmukaelma ranskalais-

Vaikka ”pientä kouluharjoitusta ja komediaa” ei Petrus Carsteniukselta olekaan säilynyt, on sen sijaan esimerkiksi olemassa tämä luettelo Viipurin hiippakunnan papeista ja koulujen opettajista.

ta teoksesta *Le vaincu de Diane*.³⁶ Cupido hallitsee maailmaa ja kuten hänen äitinsä Venus kertoo, myös jumalia. Diana ihailee veljensä Apollon kantamia laakereita ja saa kuulla, että niiden takana on rakkaus nymfi Dafneen, joka kunniansa säilyttäen muuttui laakeripuuksi. Cupidon yrittäessä ampua rakauden nuolta Dianaan tämä kääntää veljeään vangitsemaan pojan. Dianan hyveellisyys tekee Cupidoon vaikutuksen ja hän kiinnittää kilpeensä tämän kuvan. Pallas Athene lupaa

ottaa kouluttaakseen Cupidon, jotta hän oppisi käyttämään valtaansa viisaasti. Tässä Dianaa ylistävässä baletissa rakkauden kiihko tuli siis hillitä ja kääntää sen voimat edistämään yleviä pyrkimyksiä, kuten taiteita.³⁷

Åbo Tidningarissa (1792) Carsteniuksen *Taivaallista konsistoria* moititaan ”tolkuttomaksi sekasotkuksi” ja Carstenius saatetaan muutenkin noloon valoon. Selostaja kuvaa yksityiskohtaisesti näytelmän argumentointia, ja loppuarvio on tyrmäävä niin kirjoittajasta kuin aikakauden mausta. Anakronistinen tuomio on leimannut hankkeen, jonka pyrkimykset ansaitsevat kuitenkin teatterintutkijan huomiota. Carsteniuksen poiminnat Stiernhielmin tunnetusta baletista eivät olleet vain ”sattumanvaraisia kohtauksia”, sillä koulunäytelmien rinnakkaisjuonet asettuivat aina täydentämään toisiaan.

Ensimmäisen näytöksen lopussa Eeva harmittelee, miksei hän maistanut jotain muuta kuin kirottua omenaa, ja miksei Aadam estänyt häntä siitä. Siihen Aadam ”kohteliaasti vastaa: ’Ainokaiseni, olisinko julmasti ja tahtomattani asettunut torjumaan sinua, jonka kanssa olen niin monet rakkauden ilot ja riemut aina löytänyt; enhän minä voisi vähimmässäkään määrin asettua sinua vastaan. Pidätkö minua petona tai epäinhimillisenä, vai ajatteletko, että meidän kanssakäyntiämme ei ohjaisi tai johtaisi vain sinun rakkautesi?’” Carstenius esittää siis miehen ja naisen välisen rakkauden niin voimakkaana, että se saattaa ihmisen unohtamaan Jumalan tahdon. Seuraavassa kohtauksessa Lucifer miehineen vie parin tutkintavankilaan.

Välinäytöksessä siirrytään taas Cupidon, Venuksen, Dianan ja Nymfien maailmaan, jossa ongelmat johtuvat rakkaudesta. Cupidon aseiden riisto ja vangitseminen vertautuvat rakenteellisesti Aadamin ja Eevan saa-

maan tuomioon ja uuteen vangitsemiseen.

Lopussa, kun Jumalan pelastussuunnitelman ylistystä on laulettu, palataan vielä antiikin mytologiaan: Vergiliuksen *Bucolicasta* tutut paimenet Tityrus ja Meliboeus selittävät Nymfeille millainen Cupido tai Astrild, lementuli³⁸, on luonteeltaan ja viekkaudeltaan. Tityrus esittelee runoilijoiden kuvauksia rakkaudesta, mutta tekee niihin huomautuksia. Meliboeus taas kohteliaasti runomuodossa puhuttelee naisia ja selittää laajakantoisesti, miten Astrildin valta johtuu vain naisten suunnattomasta miellyttävyydestä ja kauneudesta. Nymfit ylistävät Astrildia, jonka mahtia edes vuodenajan kylmyys ei kykene taltuttamaan.

Tähän rakkauden voimaan varsin myönteisesti suhtautuvaan lopetukseen esitys päättyi ja helmikuinen Viipurin linnaan kutsuttu yleisö saattoi jatkaa laskiaisjuhlintaa, johon perinteisesti ovat kuuluneet näytännöt. Yliopisto- ja kouluteatteri olivat Turussa hiipuneet puhdasoppisten piispojen silmien alla. Viipurissa oli ehkä mahdollista sellaisessa kunnostautua. Carstenius omisti näytelmän Ruotsin tuolloisen mahtimiehen, Lorentz Creutz nuoremman (1615–1676) vaimolle, paronitar Elsa Duwallille (1620–1675), joilla oli merkittävät läänityksensä lähiseudulla Vehkalahden ja Kymenlaakson alueella.³⁹ Carstenius kiittää pariskunnan ansioita koulujen ja kirkkojen edistäjinä, niiden ”istuttajina, kasvattajina ja kastelijoina”. Olisiko virkakauttaan päättävä maaherra Konrad Gyllenstierna (1638–1684) kutsunut tavallista enemmän vieraita laskiaisviikoille? Elsa Duwallin ja muiden ylempien säätyläisten läsnäolo tai saapuminen Viipurissa on hyvin voinut siivittää Carsteniusta tähän kunnianhimoiseen ja valistunutta naista ylistävään näytökseen.

Quæ est agnitio I: Declinationis?

Cujus Genitivus singularis in an definit.
 Dat. in e/ Accus. in an/ ah & a. Vocat. similis
 Nominativo. Abl. in da/ sta/ sa/ & la. Nom.
 Plur. in at & a. Gen. in ten & ain. Dat. in ten.
 Accus. in at & a. Voc. similis Nom. Abl. in da/
 oista/ oisa/ oilla.

Rem paucis dico verbis, tibi candide Lector:

Omnia Vocabula, quæ Genitivum Singu-
 larum formant in an/ sunt primæ Declinationis.
 Declina Kiria/ Boof/ liber.

Sing.	Plur:
N. Kiria/	N. Kiriat/ Kirioja.
G. Kirian/	G. Kirian.
D. Kirialle/	D. Kirjoillen/
A. Kirian & Kiria/	A. Kiriat/ Kirioja.
V. Kiria.	V. Kiriat.
Abl. Kirialda/ aisa/ asa/ alla.	Abl. Kirioisda/ oista/ oisa/ oilla.

Ad eundem modum declinantur: Sumas
 la. Paltvelia/ Voica/ Galca/ Soot/ pes. Paick/
 rum/ locus.

Declina Lucas.	Nomen Proprium. & Plurali caret.
Sing.	De pluribus tamen; Sic:
N. Lucas.	N. Plur. Lucat/ Lucaita.
G. Lucan.	Gen. Lucasten.
D. Lucalle.	D. Lucailen.
	Accus.

Matthias Martiniuksen *Hodegus finnicus Eller finsk wägwijsare* taivutteli suomen kieltä monin tavoin.

Martinius julkaisi 1689 ”monien suomen kieltä harrastavien toivomuksesta” kieliopin nimeltä *Hodegus finnicus Eller finsk wägwijsare*. Sen tarkoitus on samoin kuin sen edeltäjän Eskil Petraeuksen (1593–1657) kieliopin perehdyttää maahan lähetetyt ruotsalaiset virkamiehet ymmärtämään kansan kieltä. Se on ajalle tyyppillinen humanistinen kielioppi, joka pyrki osoittamaan, miten kansankieli mukautui latinan yleispäteviin sääntöihin. Tällaisena se on laajennettu ja tarkistettu laitos Petraeuksen neljäkymmentä vuotta aikaisemmin ilmestyneestä kieliopista.⁴³

Petrus Bångin aloitteesta lukio sai 1689 kirjapainon, joka tuli sekä koulun että koko hiippakunnan tarpeeseen. Viipurin suurpalo 1690 tuhosi kirjapainon, josta onnistuttiin pelastamaan muutamia kirjoja, karttapalloja ja kirjakkeet. Seuraavana vuonna Daniel Medelplan (n. 1657–1737) painoi ainoastaan yhden asetuksen ja yhden ruumissaarnan, mutta 1692 teinit saivat käsiinsä ensimmäiset oman kir-

japainonsa koulukirjat, Horatiuksen runousopin ja Erasmusuksen kollokviot.⁴⁴ Lehtoreista ainoastaan Arvidus Alopæus toimi oppikirjailijana. *Breviarium rhetoricum*, suppea eri lähteistä ”kuninkaallisen Viipurin lukion käyttöön koottu” ja maaherra Anders Lindhielmin (1634–1704) siinä opiskeleville pojille omistettu retoriikan käsikirja ilmestyi toisena, uudistettuna painoksena 1698.⁴⁵

Matthias Martinius tapasi laatia tuomiokapitulille osoittamansa asiakirjat runomuodossa latinaksi,⁴⁶ ja muutkin lehtorit kunnostautuivat oppineen kielen käytössä. Sleesia-laissyntyinen Johannes Rachlitius kirjoitti jo Upsalan ylioppilaana juhlarunon Kustaa II Aadolfin häihin. Hän laati myös elegiseen mittaan sovitetun esityksen Viipurin reformaation jälkeisistä papeista ja koulumiehistä.⁴⁷ Barthollus Lacmannus sai esittää kaunopuhujan taitoaan jo ylioppilaana; hänen esivallan kunniaksi pitämänsä puhe painettiin foliokokoisena 1649, samoin Kaar-

le X Kustaata ylistävä puhe vuodelta 1657, jonka Lacmannus lähetti kuninkaalle.⁴⁸ Myös uutta maaherraa Konrad Gyllenstiernaa ”juhlallisesti kuninkaallisessa Viipurin lukiossa tervehtivä puhe” 1667 sai painoasun.⁴⁹ Kun Kaarle X palasi voittoisalta sotaretkeltään ja vietti triumfiaan Göteborgissa jouluaattona 1659, painatti Claudius Thesleff viikkoa myöhemmin Tukholmassa ruotsinkielisen voitonveisun, jonka nimiösivua koristaa kuningasta esittävä kuparipiirros.⁵⁰

TUOMIOKAPITULISSA JA TARKASTUKSILLA

Lehtorit kuuluivat piispan johtamaan tuomiokapituliin. Ottaessaan paikkansa sen pöydän ääressä uusi jäsen vannoi tuomarinvalan, jossa hän vakuutti tuomitsevansa lain ja oikeuden mukaan, etsivänsä ainoastaan Jumalan kunniaa ja seurakunnan parasta sekä karttavansa puolueellisuutta ja kaikkia riitoja.⁵¹ Istumajärjestys aiheutti joskus erimielisyyttä, josta valitettiin kuninkaisiin saakka. Kolmen viimeisen piispan aikaa varjosti tuomiorovasti Petrus Carstenuksen ja muiden lehtorien välinen epäsopeus.⁵²

Lehtoreilla oli roolinsa myös piispan tärkeimmässä virkatoimessa, vuosittaisilla tarkastusmatkoilla. Viipurin hiippakunnasta on vuosilta 1649–1710 tietoja 291 piispantarkastuksesta, joista on säilynyt 65 pöytäkirjaa.⁵³ Tarkastukset noudattivat vakiintunutta kaavaa. Aattopäivänä piispa seurueineen tarkasti pappilassa kirkonkirjat ja sai muutenkin kirkkoherralta selkoa kirkon ja pappilan kunnosta ja muutenkin seurakunnan tilasta. Papit joutuivat myös tilille siitä, miten he olivat edistyneet Jumalan sanan harjoituksessa eli jatkoopinnoissaan. Varsinainen tarkastus alkoi jumalanpalveluksella, jonka jälkeen kuulusteltiin seurakuntalaisten luku- ja kristinopin taitoa; tästä piispa jakeli sekä kiitoksia että kehotuksia.

Viipurin piispan tarkastusseurueeseen kuului tuomiokapitulin notaarin lisäksi yleensä yksi tai kaksi kapitulin jäsentä. Säilyneet pöytäkirjat kertovat 21 lehtorin mukanaolosta (ks. seuraavan sivun taulukko). Heistä Andreas Heinricius oli mukana kolmella matkalla, Andreas Strandenius, Magnus Laghe, Arvidus Alopaeus, Matthias Martinius ja Magnus Alopaeus kahdella tarkastuskierroksella.⁵⁴

Luettelossa on 21 lehtoria, joista Andreas Heinricius oli mukana kolmella matkalla, Andreas Strandenius, Magnus Laghe, Arvidus Alopaeus, Matthias Martinius ja Magnus Alopaeus kahdella tarkastuskierroksella.

Piispat valitsivat seuralaisensa kapitulin pöydän alapäästä eli humanisti-lehtoreiden ryhmästä; poikkeuksia olivat 2. teologian lehtorit Arvidus Forstadius, Henricus Winter ja Matthias Martinius.⁵⁷ Tapana oli myös, että lehtorit vuoron perään pääsivät kokemaan tarkastusten ilot – kestitys pappiloissa oli ylenpalttista – ja vaivat.

Piispantarkastuksilla mukana olleet lehtorit pöytäkirjojen mukaan		
Tarkastava piispa	Vuosi	Mukana ollut Viipurin lukion lehtori
Petrus Bjugg	1649	Claudius Thesleff
	1652	Henricus Boisman
	1653	Michael Wattrangius
Nicolaus Nycopensis	1660	Martinus Agrelius
Petrus Brommius	1669	Arvidus Forstadius
Abraham Thauvonius	1675	Andreas Strandenius
	1677	Andreas Strandenius
Henricus Carstenius	1680	Magnus Laghe ⁵⁵
Petrus Bång	1683	Gustavus Berner
	1684	Andreas Heinricius ⁵⁶ , Samuel Nycopensis
	1690	Henricus Winter
	1691	Magnus Laghe
	1693	Laurentius Stachaeus
	1695	Arvidus Alopaeus
Petrus Laurbecchius	1698	Andreas Heinricius, Arvidus Alopaeus
	1699	Matthias Martinius
	1700	Nicolaus Limatius
	1701	Jacobus Printz
	1702	Andreas Heinricius
	1704	Magnus Alopaeus, Ernestus Gestrinius
	1705	Matthias Martinius
David Lund	1707	Magnus Alopaeus, Ericus Brumerus
	1708	Ericus Dahlman
	1710	Carolus Laurbecchius

Ruotsista tulleet piispat Petrus Bjugg ja Petrus Brommius eivät olisi selvinneet tehtävästään ilman suomen kielen taitoista lehtoria; myös Bjuggin vanavedessä Viipuriin tullut vävy Michael Wattrangius osasi suomea, samoin kuin muut luettelon mainitsevat piispojen matkatoverit.

Tarkastuksilla lehtorit tutustuivat hiippakuntaansa perusteellisemmin kuin kapituliin tulleita papereita lukemalla. Tästä oli erityistä hyötyä seurakuntavirkaan siirtyneille; heitä oli puolet luettelon lehtoreista. Rovasteiksi heistä päätyivät Arvidus Alopaeus Porvooseen, Gustavus Berner Hollolaan, Henricus Boisman ja Johannes Serlachius Käkisalmeen sekä Andreas Strandenius Mikeliin. Erityisen tarmokkaasti rovastinvirkaansa hoiti Hollolan Berner, jonka

pitämistä tarkastuksista on säilynyt pöytäkirjoja kahdeksan vuoden ajalta.⁵⁸ Myös Käkisalmen Johannes Serlachius kiersi ahkerasti rovastikuntaansa.⁵⁹

VALTIOPÄIVILLÄ

Vuoden 1634 hallitusmuodon mukaan kutakin hiippakuntaa edustivat valtiopäivillä piispan lisäksi kaksi tuomiokapitulin jäsentä sekä yksi pappi kustakin kihlakunnasta. Suomalaiset eivät tarkoin noudattaneet tätä määräystä, vaan Turun hiippakunnan edustus vaihteli kahdeksasta kolmeen ja Viipurin yhdestä viiteen.

Lukion perustamisesta lähtien valtiopäivillä istuneet Viipurin piispat ja lehtorit ⁶⁰		
Vuosi	Piispat	Lehtorit
1642	Petrus Bjugg	Henricus Boisman
1643	Petrus Bjugg	-
1644	Petrus Bjugg	Claudius Thesleff
1647	Petrus Bjugg	Henricus Boisman
1649	-	Christiernus Winter
1650	Petrus Bjugg	Claudius Thesleff
		Michael Watrangius
1654	Petrus Bjugg	Benedictus Ristelius
1655	-	Michael Watrangius
1659-1660	-	Arvidus Forstadius
1660	Nicolaus Nycopensis	-
1664	-	Andreas Heinricus
1668	Petrus Brommius	Barthollus Lacmannus
1672	-	Arvidus Forstadius
1675	Abraham Thauvonius	Petrus Carstenius
		Andreas Strandenius
1680	-	Henricus Winter
1686	Petrus Bång	Johannes Serlachius
1689	Petrus Bång	-
1693	-	Laurentius Stachaeus
1697	Petrus Laurbecchius	-
1710	David Lund	-

Ahkerin valtiopäivämies oli Petrus Bjugg, kokenut kirkkopoliitikko, joka oli jo ennen Viipurin aikaansa ehtinyt istua neljät herrainpäivät. Hän oli pappis-säädyn johtomiehiä, joka kuului reduktion kannattajiin ja sai vuoden 1650 val-

tiopäivillä esittää kuningattarelle aatelittomien säätyjen toivomukset.⁶¹ Bjugg valitsi kapitulista seurakseen kokeneempia lehtoreita. Christiernus Winter oli jo ennen lukion perustamista edustanut hiippakuntaa kolmasti, Henricus Boisman kahdesti ja Claudius Thesleff kerran. Ensikertalaisia olivat piispan vävyt Michael Wattrangius ja Benedictus Ristelius.

Vuoden 1655 valtiopäivien aikana Bjugg oli sairaana, niin että Wattrangius sai edustaa Viipurin hiippakuntahallitusta. Valtiopäivillä ollut maaherra Johan Rosenhane saattoikin merkitä päiväkirjansa, että maisteri Michael saarnasi Suurkirkossa 29. toukokuuta ja seuraavana sunnuntaina ”linnankirkossa kuninkaalle”.⁶²

Bjuggia seuraavat piispat eivät olleet yhtä innokkaita valtiopäivämiehiä. Arvidus Forstadius edusti Nicolaus Nycopensistä vuoden 1659 valtiopäivillä. Vuoden 1660 valtiopäiville viipurilaiset saapuivat myöhässä vastatuulen takia, ja seuraavassa säätykokouksessa kesällä 1664 lehtori Andreas Heinricius vanhempi joutui edustamaan hiippakuntaa yhdessä Rantasalmen rovastin Andreas Kyanderin kanssa, sillä Nycopensis kuoli matkalla. Valtiopäivien pappissääty päätti siirtää hiippakunnan vanhasta paikastaan valtakunnan kahdeksantena hiippakuntana (Turun jälkeen mutta ennen myöhemmin syntyneitä hiippakuntia). Roskilden rauhassa 1658 oli Ruotsiin liitetty Tanskalle kuuluneet Skoone ja Blekinge, jotka muodostivat Lundin hiippakunnan. Jotta uusi hiippakunta ”huomaisi Kuninkaallisen Majesteetin suopeuden”, se korotettiin Viipurin hiippakunnan paikalle. Heinricius ja Kyander protestoivat, mutta turhaan. Itäisen hiippakunnan piispat saivat nyt astella pappissäädyn kulkueessa yhdeksäntenä, ja valtiopäivien osanottajaluetteloon viipurilaisedustajien nimet kirjoitettiin lundilaisten jälkeen. Sama järjestys säilyi vielä piispanistuimen siirryttyä Porvooseen.⁶³

Toinen tappio tuli piispanvaalissa. Heinricius ja Kyander esittivät virkaan edellisen appea, tuomiorovasti Claudius Thesleffiä. Monipolvisen prosessin päätteeksi nimityksen sai lopulta Narvan superintendentti Petrus Brommius, joka ei tuntenut maata eikä osannut sen kieltä.⁶⁴

Viipurin hiippakunnan edustajilla ei yleensääkään – Petrus Bjuggia ja Petrus Bångia lukuun ottamatta – ollut suurta vaikutusta valtakunnan politiikkaan. Siitä, kuinka aktiivisesti he ottivat osaa pappissäädyn toimintaan, on vain niukasti lähdeainesta. Tiedämme kuitenkin, että ensimmäisillä valtiopäivillään 1686 Johannes Serlachius jäljensi kopiokirjaansa yli neljäkymmentä sivua valtiopäiviin liittyvää asiakirjamateriaalia.⁶⁵ Edusmiehillä oli mahdollisuus jättää valtiopäivillä Kuninkaalliselle Majesteetille koko hiippakuntaa, rovastikuntia ja yksityisiä seurakuntia koskevia valituksia ja anomuksia. Niitä esitettiin runsaasti. Useimpiin saatiin torjuva vastaus, joka oli pehmustettu viittaamalla raskaisiin aikoihin ja valtakunnan surkeaan tilaan. Usein myös myönteiset päätökset jäivät kruunun rahapulan takia toteutumatta. Tällainen oli vuoden

1675 valtiopäivillä annettu lupaus kirjapainon perustamisesta. Hanke edistyi vasta Petrus Bångin sijoitettua siihen runsaasti omia varojaan.⁶⁶

Säätykokousten tahti oli verkkainen, ja oleskelu Tukholmassa saattoi venyä muutaman kuukauden mittaiseksi. Edusmiehillä oli aikaa tutustua virkaveljiin muista hiippakunnista. He saattoivat tavata itse Kuninkaallisen Majesteetin ja valtakunnan korkeita herroja – sekä heidän vaikutusvaltaisia sihteereitään. He saivat myös olla todistamassa suurvallan suuria hetkiä, Kristiinan, Kaarle X Kustaan, Kaarle XI:n ja Kaarle XII:n kruunajaisia, mutta myös Kristiinan kruunusta luopumista sekä Kaarle X:n ja Kaarle XI:n hautajaisia.⁶⁷

VIIPURIN PERINTÖ

Lukio lopetti toimintansa kaupungin antauduttua venäläisille kesäkuussa 1710. Kun rauha solmittiin elokuussa 1721, koulun entisistä lehtoreista Nicolaus Bruzelius, Ernestus Gestrinius, Carolus Laurbecchius ja Johannes Serlachius olivat siirtyneet pysyvästi Pohjanlahden länsipuolelle. Pakosalle olivat lähteneet myös väliaikaisten, isonvihan alkupuolella hiippakuntahallintoa hoitaneiden Mikkelin ja Porvoon konsistorien esimiehet Georgius Helsingius ja Arvidus Alopaeus, lukion 2. teologian lehtori Matthias Martinius ja Helsingin koulun rehtori Johannes Wång.⁶⁸ Rauhanteon lähestyessä Helsingius, Alopaeus ja Martinius ilmoittautuivat halukkaaksi itäisen hiippakunnan piispanvirkaan. Nimityksen sai kuitenkin lokakuussa 1721 Johannes Gezelius Nepos, joka oli Turun hiippakunnan piispanvaalissa saanut äänten enemmistön, mutta ei nimitystä.⁶⁹

Kuninkaallinen Majesteetti ohitti itäisen hiippakunnan piispa kandidaatit ja nimitti virkaan Turun professorin. Viipurin perintö jatkui tästä huolimatta Porvoon tuomiokapitulissa ja lukiossa. Gunnar Suolahti kirjoittaa Alopaeus-, Helsingius- ja Heinricius-suvuista: ”Mutta olipa sellaisiakin sukuja, joiden edustajia jatkuvasti, toisessa, kolmannessa, jopa neljännessä polvessa pysytteli koulun, ja jos mahdollista, kapitulin välittömässä yhteydessä, ollen siten samalla kertaa korkeammasta oppisivistyksestä ja kirkon hallinnosta osallisina.”⁷⁰

Arvidus Alopaeus palasi isonvihan jälkeen virkaansa Porvoon kirkkoherraksi. Hän kuoli jo vuoden 1722 alussa, ja hänen seuraajakseen nimitettiin Georgius Helsingius. Kun Porvoo määrättiin hiippakuntakaupungiksi seuraavana vuonna, Helsingiukselta tuli sen ensimmäinen tuomiorovasti.⁷¹

Lukio aloitti toimintansa keväällä 1725, mutta lehtorien määrä oli vähentynyt Viipurin aikaisesta seitsemästä viiteen. Teologeja oli nyt ainoastaan yksi, eikä virka ollut enää yhdistettynä tuomiorovastin virkaan.⁷² Viipurin perintö jatkui paitsi tuomiokapitulissa myös koulussa kuitenkin siten, että Georgius Helsingiuksen vanhempi poika Henrik hoiti kaunopuheisuuden lehtoraat-

tia 1727–1733 ja hänen veljensä Georgius nuorempi samaa virkaa 1746–1750.⁷³ Andreas Heinriciuksen poika Andreas nuorempi toimi samoin lyhyen aikaa (1728–1732) historian lehtorina. Kaikki kolme siirtyivät pian kirkkoherroiksi.⁷⁴

Viimeinen Viipurin ajan matematiikan ja runouden lehtoreista oli Magnus Alopaeus. Hän jäi valloitettuun kaupunkiin, nimitettiin sen kirkkoherraksi, mutta kuoli jo 1716. Hänen vanhempi poikansa Johan David siirtyi Ruotsin puolelle Leppävirran kirkkoherraksi. Hänen poikansa Magnus Jacob toi Alopaeukset takaisin lukioon, sillä hänestä tuli 1770 matematiikan lehtori, 1785 teologian lehtori, 1792 tuomiorovasti ja Porvoon valtiopäivien jälkeen 1809 itäisen hiippakunnan piispa. Valtakunnanvaihdoksen aikoihin Alopaeusten hegemonia oli korkeimmillaan, sillä Magnus Jacobin kolme poikaa seurasivat isäänsä ensin lukion opettajina ja sitten tuomiorovasteina.⁷⁵ Lukion historian kirjoittamisen Magnus Jacob aloitti jo Ruotsin vallan aikana, ja työn vei päätökseen hänen poikansa Magnus 1817.⁷⁶

Viipurin lukion perintö jatkui myös Venäjän puolelle jääneessä Vanhassa Suomessa. Viipurin katedraaliskoulu perustettiin 1744 samanlaisena yliopistoon valmistavana kouluna kuin Porvoon lukio. Opetuskieli oli nyt saksa. Katedraaliskoulun ensimmäinen vararehtori oli Magnus Magni Alopaeus, lehtori Magnus Alopaeuksen nuorempi poika.⁷⁷ Uusia kieliä opetti samaan sukuun kuuluva, mineralogina tunnettu Samuel Alopaeus.⁷⁸

Suurvaltakauden Viipurissa korkeinta oppineisuutta edustivat – kuten muissakin hiippakuntakaupungeissa – sen piispat. Lukion perustamista tarmokkaasti ajanut ”Mies wijsas Mestar Gabriel” – näin Laurentius Petrin Ajan tieto luonnehtii Gabriel Melartopaeusta – oli puolustanut Wittenbergissä neljää teologista ja yhtä lääketieteellistä väitöskirjaa.⁷⁹ Viisi myöhempää piispaa olivat aikaisempia Turun yliopiston professoreja, mutta ainoastaan Petrus Bång jatkoi tieteellistä julkaisutoimintaansa Karjalan pääkaupungissa. Lehtoreista oppinein oli omista kyvyistään tietoinen Matthias Martinius, suomen kieliopin laatija.

Lukio oli ennen muuta pappiskoulu, jonka vaikutus ulottui syvimmin oman hiippakunnan papistoon, saivat he sitten vihkimyksen heti teinivuosiansa jälkeen tai vasta oleskeltuaan lyhyen aikaa Turun tai Tarton akatemioiden.⁸⁰ Puolet lehtoreista siirtyi hiippakunnan parhaimpien pitäjien kirkkoherroiksi. Matrikkeli kertoo, että heidän perintönsä jatkui myös seuraavissa polvissa: pojista tuli useimmiten pappeja ja tyttäristä papinemäntiä. Niinpä Arvidus Alopaeuksen vanhimmasta pojasta tuli Liperin kappalainen, hänen vanhin sisarensa meni naimisiin Saarijärven kirkkoherran kanssa, seuraavan sisaren Margaretan ensimmäinen puoliso oli Pielisjärven, toinen Tohmajärven ja kolmas Rantasalmen kirkkoherra. Kolmas sisar Maria avioitui Tohmajärven kappalaisen kanssa.

MATRIKKELI: VIIPURIN LUKION LEHTORIT 1641-1710

SIMO HEININEN

Lyhenteet: S = syntynyt; K = kuollut; Vht = vanhemmat; Pso = puoliso; L = lapsi; hpK = hiippakunta; khra = kirkkoherra; kpl = kappalainen; trov = tuomiorovasti; Yo = ylioppilas; Ylim. = ylimääräinen.

Agrelius, Martinus Eri (k. 1661)

S Torpa, Västmanland, K (haud. 8.12.) 1661 Viipuri. Vht Torpan (Västeråsin hpk) khra Ericus Petri Angermannus.

Yo Upsala 1647, Turku 1652, maist. 1661. Matematiikan ja runouden lehtori 22.8.1659.

Pso 12.11.1661 Kristina Nycopensis (tämän 1. av.; 2. pso 20.1.1663 lehtori Benjaminus Simonis Krook), vht piispa Nicolaus Nycopensis ja Katarina Iheringia.

Lähteet: Akiander 1866, 320; Durchman (utg.) 1929, 137; Kotivuori 2005, #884.

Alopaeus, Arvidus (1651-1722)

S. 16.3.1651 Jääski, K 16.1.1722 Porvoo. Vht Jääsken kpl Magnus Bartholdi Kettunius ja Margareta Bertillsdotter.

Yo Turku 1677, Upsala 1682, maist. Turku 1682. Lukion ylim. lehtori 1684, triviaalikoulun konrehtori 1687. Kaunopuheisuuden lehtori 24.8.1688. Vih. papiksi 1688. Porvoon khra 1698. Porvoon konsistorin esimies 1710. Paossa Ruotsissa 1713-1721.

Kirjallinen tuotanto: SKB 271-274.

Pso 4.6.1695 Katarina Carstenius, vht Porvoon khra Ulric Carstenius ja Elisabet Boisman.

L Katarina S 10.7.1702, pso 1721 Saarijärven khra Clemens Sirelius; Margareta S 22.2.1705, K 21.3.1765. Pso 1 1721 Pielisjärven khra Joakim Cleve K 11.11.1729, pso 2 1731 Tohmajärven khra Johan Wittstock K 13.1.1734, pso 3 1738 Rantasalmen khra Johan Kyander; Maria S 20.1.1710, K 1758. Pso Tohmajärven kpl Johan Wegelius; HenriK S 17.3.1712, K 30.8.1787, Liperin kpl; Arvid, K ennen 1721.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 89, II, 51; Koskenvesa 1977, 70-80; Tarkiainen 1985, 17; Kotivuori 2005, #2548.

Alopaeus, Magnus Magni (1675-1716)

S. 1.12.1675 Jääski, K 5.6.1716 Viipuri. Vht Jääsken kpl. Magnus Alopaeus ja Brita Fabricius.

Yo Turku 1695, maist. 1700. Viipurin tuomiokapitulin notaari 1702. Lukion ylim. lehtori 22.3.1705, matem. ja run. lehtori 20.11.1705. Vih. papiksi 1.5.1708. Viipurin trov. 6.7.1710.

Pso 1 8.1.1703 Katarina Franseen K 18.7.1709, vht käkisalmelainen kauppias Frans Franseen ja Katarina Starck, pso 2 25.8.1710 Elisabet Tesche S. 22.7.1690, K 21.11.1778, vht raatimies Hans Tesche ja Margareta Sutthoff.

L Magnus S 24.12.1703, K 4.1.1707; Johannes S 23.3.1705, K 23.12.1706; Frans S 13.4.1708, K 1769, kauppias; Magnus S 5.5.1709; Johan David S 29.6.1711, K 8.3.1767, Leppävirran khra; Brita Elisabeth S 18.3.1713, pso 1 29.6.1732 lappeenrantalainen kauppias Klas Jacob Claudelin, pso 2 1750 lappeenrantalainen kauppias HenriK Schmidt; Magnus S 27.9.1716, K 25.1.1790, Viipurin trov.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 II, 37, 418-419; Astala 1952; Tarkiainen 1983, 17-22; Kotivuori 2005, #4141.

Berner, Gustavus Johannis (k. 1716)

S Räisälä, K 9.2.1716 Nora, Ångermanland. Vht Räisälän khra Johan Berner ja Anna Stråhlman.

Yo Turku 1673, maist. 1679. Kaunop. lehtori 1680, matem. ja run. lehtori 1682, kaunop. lehtori uudestaan 1685. Hollolan khra 1688. Pakeni 1713 tai 1714 Ruotsiin.

Pso 1 Anna Eosander K 6.2.1691, pso 2 Anna Carstenius, vht Porvoon khra Ulric Carstenius ja Elisabet Boisman.

L Brita S 1687, K 5.10.1759; Helena K 1742, pso 1 1705 Orimattilan khra Anders Orraeus K 22.10.1706, pso 2 1708 Orimattilan khra Anders Herkepeus K 1718; Anna, pso lukion vt. lehtori Johan Muur K 6.8.1710; Sofia; Katarina K 1777, pso kapteeni Johan Gyllenbögél; Elisabet K 1779, pso 1 Kesälähden khra Matthias Aurenus K 2.8.1731, pso 2 Kesälähden khra Johan Lagus K 20.4.1735, pso 3 Rautalammin khra Johan Weckman; Ulrika, pso nimismies Johan Björkstén; Johan; Fredrik K 25.9.1762, Mäntyharjun khra; Margareta; Maria.

Lähteet: Akiander 1866, 319; Akiander - Voipio 2008 I, 190, 332; Rimpiläinen 1978, 98; Kotivuori 2005, #2265.

Boisman, Henricus (k. 1688)

S Viipuri, K 1688 Käkisalmi. Vht Viipurin oikeuspormestari Reinhold Boisman.

Yo Tartto 1631, maist. 1635. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1635. Kaunop. lehtori 1641, 2. teol. lehtori 1648. Rehtori 1643, 1647, 1652. Käkisalmen khra ja rov. 1653.

Valtiopäivämies 1635, 1642, 1647.

Pso Katarina Barckhusen, vht raatimies Didrik Barckhusen vanh. ja Beata Olafsdotter.

L Agneta K (haud. 7.4.) 1707 Käkisalmi, pso Käkisalmen rykmentin kapt. Peter Gyllenspång; Didrik K 1699, nimismies; Jakob K (haud. 20. 1.) 1710 Käkisalmi, kruununvouti; Maria, pso Kymenkartanon vouti HenriK Cornelius.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 340; Kuujo 1958, 167; Nuorteva 1997, 371; Kotivuori 2005, #U12.

Brumerus, Ericus Eriki (k. 1720)

S 11.2.1669 Helsinki, K 1.4.1720 Björkö (Smoolanti). Vht helsinkiläinen porvari Erik Henriksson Finn.

Yo Turku 1692, maist. 1697. Logiikan ja fysiikan lehtori 1698. Vangittiin Viipurissa 1710. Pakeni, Porvoon ylim. konsistorin jäsen 1711-1712. Kesällä 1712 Helsingin triviaalikoulun rehtorina.

Pakeni Ruotsiin, Tukholmassa 1714 Turun piispan Johannes Gezelius nuoremman johtamassa tuomiokapitulissa. Björkön (Växjön hiippak.) khra 1718.

Valtiopäivämies 1713-1714.

Pso Katarina Burtz K 1722, vht helsinkiläinen kauppias Johan Burtz ja Katarina Winblad.

L pikkulapsi K (haud. 10.8) 1700; Karl S 1702; Erik; Maria; Kristian S 1717. Leski ja lapset hukkuivat Norrköpingin ja Tukholman välillä, kun he olivat aikeissa palata Suomeen 1722.

Lähteet: Akiander 1866, 322; Virdestam 1921-1934 VI, 335; Koskenvesa 1977, 76; Rimpiläinen 1979, 42; Kotivuori #3818.

Bruzelius, Nicolaus Laurentii (1669–1737)

S 12.6.1669 Bruzån kartano, Hängeryd (Smoolanti), K 20.8.1738 Huaröd (Smoolanti). Vht Lars Nilsson.

Växjön koulussa 1680. Yo Turku 1694, maist. 1700. Prof. Petrus Laurbecchiuksen lasten kotiopettaja. Seurasi Laurbecchiusta 1698 Viipuriin. Viipurin triviaalikoulun rehtori 26.4.1699. Pyhien kielten lehtori 19.6.1705. Matthias Martinius vihki papiksi Viipurissa 15.8.1710 ("med ed för ryska tsaren"), David Lund vihki uudestaan Porvoossa 27.9.1711. Pakeni Ruotsiin. Huarödin ja Svensköpin (Lundin hiippak.) khra 21.10.1712.

Pso 23.1.1700 Katharina Pryss K 1736, vht Kemiön khra Anders Pryss ja Margareta Pratania. L Maria, pso Visingön koulun rehtori Carl Schierling; Nils S 14.2.1709, K 17.6.1788, Trelleborgin khra; Jonas S 11.2.1714, K 11.11.1787, Össjön khra; Johan S 23. 5.1718, K 17.1.1791, Bösarfin ja Simlingen khra. Yksi poika ja yksi tytär kuolivat pieninä Viipurissa.

Lähteet: Alopaeus 1804–1817, 497–498; Akiander 1866, 324; Rimpiläinen 1979, 42; Kotivuori 2005, #4034.

Carstenius, Henricus Henrici (1612–1683)

S 25.5.1612 Helsinki, K 6.5.1683 Viipuri (haud. 3.6. tuomiokirkkoon). Vht Helsingin oikeuspormestari HenriK Fredriksson Carstens ja Anna Henriksdotter Vitikka.

Turun katedraalikoulussa 1629. Vih. papiksi Turussa 1632. Opintoja Rostockin ja Wittenbergin yliopistoissa 1633. Turun vt. khra 1634, kpl 1635. Porvoon khra 1641. Maist. Turku 1653. Viipurin trov. 9.2.1667, astui virkaan 1.5. 1669. 1. teol. lehtori 17.3.1670. Viipurin piispa 30.4.1679. Piispanvihkimys Turun tuomiokirkossa 11.3.1680. Eläkkeelle 9.3.1681.

Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 821–830.

Pso 1 15.6.1637 Margareta Schäfer K 28.2.1644, vht Turun pormestari HenriK Schaefer ja Margareta Wernberg, pso 2 26.8.1645 Katarina Schmidt K 1705, vht Viipurin raatimies Hans Schmidt ja Katarina Cröell.

L Henrik, yo Turku 1658, Tartto 1665; Petrus S 1646, K 1712, Viipurin trov.; Katarina, elossa 1693, pso 1673 Johan Munck; Anna S 1660, K 1715, pso Viipurin pormestari Petter Fremling. Lisäksi 1. avioliitosta tytär, 2. avioliitosta 5 poikaa ja 4 tytärtä, jotka kuolivat nuorina.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 39; Bång 1684; Lundén Cronström 1963, 15–16; Nuorteva 1997, 376–381; Heininen 2001; Väänänen 2003; Heininen 2003; Kotivuori 2005, #970.

Carstenius, Petrus Henrici (1646–1712)

S 1646 Viipuri, K (haud. 19.4.) 1712 Viipuri. Vht Viipurin piispa Henricus Carstenius ja Katarina Schmidt.

Yo Turku 1665, Upsala 1668, Rostock 1672, maist. 1674. Logiikan ja fysiikan lehtori 1672. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1673. Pyhien kielten lehtori 3. 5.1675. Nevanlinnan khra 1676, rovasti 11.3.1676. Viipurin trov. ja 1. teol. lehtori 21.3.1683. Lukion rehtori 1685, 1690, 1696, 1700, 1704. Erotettu virasta 18.11.1708.

Valtiopäivämies 1675.

Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 831–837.

Pso Katarina Thauvonia, elossa sokeana pakolaisena Ruotsissa 1714, vht piispa Abraham Thauvonius ja Beata Iheringia.

L Henrik, auditööri 1705; Abraham K 13.6.1727, Säämingin khra; Petrus K 1711, majoitusmestari; Johan, ylioppilas Turussa 1702; Ulric S 1688, K ennen 1722, kapteeni; Georg S 1689, K maalisk. 1694; Joakim, S 1691, K maalisk. 1694; Beata Katarina; Anna Kristina K ennen 1728, pso 1700 Viipurin pormestari Jonas Lippius.

Lähteet: Akiander 1868–1869 II, 411; Castrén 1927; Koskenvesa 1976; Heininen 2003; Kotivuori 2005, #1743.

Dahlman, Ericus Zachariae (k. 1713)

S Viipuri, K 1713 Vesilahti. Vht Lappeen lainlukija Zacharias Martinsson Dahlman.

Yo Turku 1692, maist. 1700. Viipurin tuomiokapitulिन notaari 1698. Historian ja moraalin lehtori 1701. Rehtoriksi lokak. 1706 kaupungin piirityksen aikana. Matthias Martinius vihki papiksi Viipurissa 15.8. 1710, David Lund vihki uudestaan Porvoossa 27.9.1711. Vehkalahden khra 1709. Turun tuomiokapitulissa 12.7.1712. Kuoli pakomatalla Vesilahdella 1713.

Pso Maria Starck. L Gustaf, henkivartiokaartin kirjuri.

Lähteet: Akiander 1866, 324; Akiander - Voipio 2008 I, 110; Rimpiläinen 1979, 42.

Forstadius, Arvidus Henrici (k. 1683)

S Helsinki, K (ennen 22.2.) 1683 Viipuri.

Yo Turku 1647, maist. 1653. Viipurin triviaalikoulun opettaja 1648. Kreikan kielen lehtori 1652. Erotettiin virasta 1655 raastuvanoikeuden tuomittua hänet mustan magian harjoittamisesta, mutta otettiin takaisin Turun hovioikeuden vapauttavan tuomion jälkeen. 2. teol. lehtori 1659, 1. teol. lehtori ja trov. 1679. Rehtori 1658, 1659, 1660, 1666, 1673, 1678. Valtiopäivämies 1659–1660, 1672.

Pso 1 20.7.1653 NN von Broken, vht raatimies HenriK von Broken, pso 2 3.12.1661 Sigrid Henriksdotter Gudrath, vht tullinspehtori HenriK Gudrath.

L Sigrid, pso 9.5.1682 Mäntyharjun khra Matthias Mollerus; Henrik, asianajaja Viipurissa; Karin; pikkulapsi K (haud. 17.1.) 1656; poika K (haud. 2.11.) 1662; tytär K (haud. 27.1.) 1663; EriK Johan K (haud. 2.7.) 1672; Arvid K 1696, Pähkinälinnan khra.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 II, 417; Durchman (utg.) 1929, 109, 137, 141, 166; Heikkinen 1969, 115–131; Jansson 1995, 77; Kotivuori 2005, #592.

Gestrinius, Ernestus (1663–1739)

S 1663 Nurmijärvi, K 21.3.1739 Tuna (Taalainmaa). Vht Nurmijärven khra Thomas Gestrinius ja Brita Greek.

Yo Turku 1687, maist. 1694. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1696. Pyhien kielten lehtori 1698. Jääsken khra 18.7.1705. Pakeni ensimmäisen kerran 1706 ja lopullisesti 1710. Tunan ja Stafbyn (Upsalan arkkihiippak.) khra 1718. Palasi 1724 Jääskeen, mutta lähti takaisin Ruotsiin.

Pso Kristina Schultz.

L pikkulapsi K (haud. 8.7.) 1701; Brita, pso Tunan khra Laurentius Halenius; Kristina, pso kornetti Alexander Ernst Ekman.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 301; Durchman (utg.) 1929, 202; Rimpiläinen 1978, 105; Kotivuori 2005, #3447.

Heinricius, Andreas Henrici (k. 1673)

S Viipuri, K (haud. 9.3.) 1673 Viipuri. Vht Lappeen yllisen kihlakunnan kruununvouti HenriK Jönsson Korhonen ja Margareta Andersdotter.

Taipalsaaren kpl 1654. Yo Turku 1655, maist. 1661. Log. ja fys. lehtori 1661, 1. teol. lehtori 1668. Jääsken khra 1670.

Valtiopäivämies 1664.

Pso 6.1.1658 Katarina Thesleff, vht tuomiorovasti Claudius Thesleff ja Anna Eriksdotter.

L Andreas, Rantasalmen khra K 1729; Margareta K 1724, pso Karjalan rakuunoiden ratsumestari Otto Reinhold Brusin; poika K (haud. 4.1.) 1663; pikkulapsi K (haud. 23. 1.) 1663; lapsi K (haud. 31.5.) 1663; Elisabet K (haud. 11.1.) 1666; tytär K (haud. 17.3.) 1671.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 299–300; Durchman (utg.) 1929, 141, 144, 156, 160; Lundén Cronström 1963, 36; Kotivuori 2005, #1084.

Heinricius, Andreas nuor. (k. 1729)

S Viipuri, K 14.9.1729 Rantasalmi. Vht Jääsken khra Andreas Heinricius vanh. ja Katarina Thesleff.

Yo Turku 1690, maist. 1694. Viipurin tuomiokapitulun notaari 1696. Kaunop. lehtori 1698. Rantasalmen khra 1704.

Valtiopäivämies 1723.

Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 1884–1887.

Pso 1 Magdalena Flachsenius S 1675, vht prof. Jakob Flachsenius ja Susanna Meisner, pso 2 1710 Maria Rosendahl.

L Anders S 1700, K 16.5.1756, Mikkelin khra; Magdalena S 1700, pso 1 1719 Rantasalmen kpl EriK Collanus K 1736, pso 2 1738 Rantasalmen kpl Klas Fegman; Katarina, pso Karjalan eskadrooman majuri Sven Duncker; Johannes K (haud. 12.4.) 1707; Jakob K 13.5.1746, Helsingin koulun konrehtori; Gabriel K 1785, Turun akatemian apulainen; Peter S 1716, K 7.12.1787, Rantasalmen koulun rehtori; HenriK K 25.1.1748, Mikkelin koulun konrehtori.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 223–224; Kotivuori 2005, # 3665.

Heintzius, Paulus Matthiae (k. 1705)

S Savitaipale, K 7.5.1705 Viipuri.

Yo Turku 1667, maist. 1677. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1675. Pyhien kielten lehtori 1676. Jääsken khra 1680.

Pso 1 Anna Olofsdotter Rohianus K (haud. 9.5.) 1697, vht Ruokolahden khra Olaus Rohianus, pso 2 Katarina Harnesköld K 1699, pso 3 Elisabet Pratana K (haud. 26.3.) 1699, vht prof. Johannes Pratanus ja Maria Isaksdotter Rothovius.

L Anna K 20.2. 1760, pso Joroisten khra Kristofer Bonsdorff; Elisabet K 25.1.1744, pso Käkisalmen koulun rehtori Gustaf Solitander; Katarina S 1685, pso Joutsenon khra Gustaf Lilius; Johan S 8.9.1690; Kristina S 9.10.1692; Michael; Paul; Katarina Elisabet S 23.2.1699, pso 28.10.1725 rakuunarykmentin korpraali Jakob Zitting.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 301; Durchman (utg.) 1929, 189, 195; Kotivuori 2005, #1903.

Helsingius, Georgius Marci (1662-1741)

S 12.10.1662 Viipuri, K 21.5.1741 Porvoo. Vht Jääsken khra Marcus Helsingius ja Elisabet Holst. Yo Turku 1679, Upsala 1687. Maist. Turku 1692. Viipurin tuomiokapitulun notaari 1692. Pyhien kielten lehtori 1694. Siikaniemen khra 1695. Mikkelin khra 1697. Väliaikaisen konsistorin preeses Mikkelissä 1711-1713. Paossa Ruotsissa. Porvoon khra 5.7.1722, trov. 1724.

Valtiopäivämies 1710.

Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 1897-1898.

Pso Beata Schmidt S 16.3.1676, K 4.3.1730 (tämän 2. av.; pso 1 1694 Siikaniemen khra Petrus Ristelius K 1695), vht raatimies HenriK Schmidt ja Margareta Mums.

L Mårten K 1733, Porvoon tuomiokapitulun notaari; HenriK S 1701, K 30.8.1757, lisalmen khra; Georg K 13.3.1764, Rantasalmen khra; Katarina K 1742, pso 1727 Porvoon piispa Johan Nylander; Johan, Helsingin kaupunginsihteeri; Gustaf K Porvoo 18.1.1740, Turun yliopiston matematiikan dosentti; Daniel S 1717, K 12.8.1774, kuninkaallinen sihteeri ja antikviteettikollegion asessori; Elisabet, pso 1 1712 Mikkelin konsistorin notaari Johan Magni Alopaeus K 1713, pso 2 20.10.1720 Alftan (Upsalan arkkhiippak.) khra Michael Fant; Margareta, pso Porvoon raatimies Johan Berndt Rahling.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008, 89-90; Lempiäinen 2000; Kotivuori 2005, #2759.

Helsingius, Marcus Georgi (k. 1678)

S. Uudellamaalla. K 1678 Jääski. Vht Georg Helsingius.

Yo Turku 1655, maist. 1661. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1659. Pyhien kielten lehtori 1668. Jääsken khra 1675.

Kirjallinen tuotanto: SKB nro 1899

Pso Elisabet Holst.

L Johan, luutn.; Anna K (haud. 26.1.) 1734, pso 22.11.1705 Mikkelin khra Gustaf Stubbe; Maria; Katarina; Georgius S 12.10.1662, K 21.5.1741, Porvoon trov.; Markus; pikkulapsi K (haud. 25.7.) 1673; Jakob, Siikaniemen kpl 1695; Elisabet, pso 1 Taipalsaaren khra Samuel Alopaeus K 1689, pso 2 Puumalan kpl Lars Rosenius.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 300, 305, II, 204, 355, 436; Durchman (utg.) 1929, 171; Rimpiläinen 1978, 143; Kotivuori 2005, #1072.

Klingius, Magnus Nicolai (1612-1666)

S 1612 Norrköping, K 14.3.1666 Skärkind, Itä-Götanmaa. Vht pormestari Nils Jonsson ja Elisabeth Jespersdotter.

Yo Upsala 1632, Turku 1645, Rostock 1646, Greifswald 1647, maist. 1648. Log. ja fys. lehtori 1644. Linköpingin lukion kaunop. lehtori 1649. Skärkindin (Linköpingin hiippak.) khra ja rov. 1651.

Valtiopäivämies 1652.

Pso 1647 Anna Bjugg S 1626, K (haud. 18.7.) 1688, vht piispa Petrus Bjugg ja Maria Kylander.

L Gertrud, pso Askebyn khra Andreas Aschanius; Katarina K (haud. 8.5.) 1720, pso Skärkindin khra Magnus Sommelius; Per S (kast. 14.6.) 1655; Lisbeth S (kast. 2.5.) 1658; Elin, pso Norrköpingin koulumestari Georg Borenius; Jesper S (kast. 26.4.) 1663; Jonas S (kast. 23.5.) 1665.

Lähteet: Westerlund-Setterdal 1915-1933 III, 21; Callmer 1988, #874.

Krook, Benjaminus Simonis (k. 1675)

S Pähkinälinna, K 1675 Nevanlinna. Vht Pähkinälinnan khra Simon Marci Krook ja Anna.
Yo Turku 1648, Tartto 1651, Upsala 1654. Maist. Turku 1664. Pyhien kielten lehtori 1659.
Nevanlinnan khra 13.10.1668.

Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 2214–2217.

Pso 1 4.12.1660 Wendla Thesleff K (haud. 20.10.) 1661, vht Viipurin trov. Claudius Thesleff ja
Anna Eriksdotter, pso 2 20.1.1663 Kristina Nycopensis (tämän 2. av., pso 1 lehtori Martinus
Agrelius K [haud. 8. 12.] 1661), vht piispa Nicolaus Nycopensis ja Katarina Iheringia.

L Nicolaus K 8.2.1722, Saarijärven khra; Johannes K 1717, Soikinän khra.

Lähteet: Akiander 1866, 323; Durchman (utg.) 1929, 132, 136; Väänänen 1987, 218–219;
Paaskoski 2003; Kotivuori 2005, #1691; Akiander - Voipio 2008 II, 265.

Lacmannus, Barthollus Johannis (k. 1679)

S Jääski, K 22.11.1679 Jääski. Vht Jääsken khra Johannes Thomae Lacmannus ja Brita
Bertillsdotter.

Yo Turku 1641, Upsala 1647. Maist. Turku 1650. Dir. cantus ja Viipurin tuomiokapitulini notaari
1649. Lukion ylim. lehtori 1650, kaunop. lehtori 1653. Rehtori 1667. Jääsken khra 1679.

Valtiöpäivämies 1668.

Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 2237–2239.

L Pikkulapsi K (haud. 9.4.) 1656; Anna K (haud. 25.11.) 1660; Carolus K (haud. 25.1.) 1692,
lukion apuopettaja.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 300; Lackman 2003; Kotivuori 2005, #2760.

Laghe, Magnus (k. n. 1697)

S. Smoolanti, K viim. 1697 Viipuri.

Yo Turku 1665, maist. 1672. Piispa Thauvoniuksen kutsusta vanhan trov.

Henrik Carsteniuksen apulainen 1679. Pyhien kielten lehtori 1681, 2. teol. lehtori 1694.
Rehtori 1684, 1689 ja 1695.

Pso Elisabet Boisman (tämän 2. av.; 1. pso Porvoon khra Ulric Carstenius K 1678).

Lähteet: Akiander 1866, 319; Simolin 1909, 418–419; Laasonen 1983, 42, 87; Kotivuori 2004,
#1759.

Laurbecchius, Carolus Petri (1677–1723)

S 1677 Turku, K 5.9.1723 Linköping. Vht piispa Petrus Laurbecchius ja Maria Pratana.

Yo Turku 1691, maist. 1703. Kaunop. lehtori 1704. Mukana piispa David Lundin
tarkastusmatkalla Savossa 1710, avusti 1712 Johannes Gezelius nuorempaa Turussa
Viipurin hiippakunnan asioiden hoidossa. Pakeni Ruotsiin viimeistään 1713. Linköpingin
lukion 2. teol. lehtori 1714, 1. teol. lehtori 1721.

Pso Margareta Flachsenius S 1695, K 24.11.1763, vht prof. Johan Flachsenius ja Elisabet
Arensbeck.

L Per Johan K 1743, tykistön kirjuri Tukholmassa; Maria S 25.10.1713, K 11.3.1716; Hedvig S 1714,
K 1.1.1767, pso 24.8.1738 Väderstadin (Linköpingin hiippak.) khra Andreas Palmeroth; Karl
S 7.6.1718, K 28.18.1778, Hällestadin (Lundin hiippak.) khra.

Lähteet: Akiander 1866, 320; Rimpiläinen 1979, 41; Kotivuori 2005, #3757.

Limatius, Nicolaus (k. 1705)

S Saarijärvi, K 13.10.1705 Viipuri. Vht nimismies Petter Liimatainen ja Karin Hansdotter. Yo Turku 1684. Maist. Tartto 1693. Matem. ja run. lehtori 1694.
Pso Margareta Thorwöste, eli leskenä Turussa 1743, vht Fiskarsin patruuna Petter Thorwöste ja Helena Rosendal.
L Petter K 22.3.1755, luutn.; pikkulapsi K (haud. 1.6.) 1699.
Lähteet: Akiander 1866, 321; Durchman (utg.) 1929, 195; Kotivuori 2005, #3131.

Martinius, Matthias (1655-1728)

S 2.2.1655 Tuulos, K 1.9.1728 Hauho. Vht ratsutilallinen Mårten Knutsson ja Brita Larsdotter.
Yo Turku 1678, Upsala 1682. Kaunop. lehtori 16.3.1688, log. ja fys. lehtori 18.7.1688, 2. teol. lehtori 1697. Vih. papiksi 23.4. 1699.
Piispa David Lundin jätettyä hiippakunnan keväällä 1710 Martinius johti tuomiokapitulia Viipurin piirityksen aikana ja sen jälkeen. Hän vihki 15.8.1710 miehittäjien käskystä seitsemän pappia, mutta Lund ei hyväksynyt ordinaatioita ja vihki nämä papit uudestaan Porvoossa 27.9.1711. Hauhon khra 11.6.1711. Pakeni 1713 Ruotsiin, palasi 1722. Länsipohjassa 8.1.1719 kokoontunut Viipurin hiippakunnan pakolaistuomiokapituli sekä Martinius itse monissa anomuksissaan ehdottivat leskikuningattarelle, että hänet nimitettäisiin Viipurin hiippakunnan piispaksi.
Valtiopäivämies 1719.
Kirjallinen tuotanto: SKB nrot 2548-2552.
Pso 1 23.10.1688 Kristina Rönn K 28.11.1690, vht turkulainen raatimies Jacob Rönn; Pso 2 12.3.1693 Katarina Wallin, vht Annerstan (Smoolanti) khra Johan Wallin.
L Martin S 1689, K 31.8.1767, Hauhon khra; Henrik, luutnantti; Brita S 2.10.1694, pso Hattulan khra Håkan Lundbeck; Anna Katarina, pso Hämeen läänin jalkav. rykm. past. Lars Åkerstedt; Matthias, Porvoon tuomiokapitulin notaari, Haminan pormestari; Johan, Turun läänin manttaalikomissaari.
Lähteet: Alopaeus 1804-1817, 289-302; Akiander - Voipio 2008 I, 131; Simolin 1909, 80-83, 171-172; Tarkiainen 1927; Lehtinen 1969, 140-141; Koskenvesa 1976, 10-13; Koskenvesa 1977, 73-74; Rimpiläinen 1979, 41; Laasonen 1983, 40; Vihonen 1983; Laine T 2004; Kotivuori 2005, #2637.

Nycopensis, Joachimus Nicolai (k. 1671)

S Turku, K 30.11.1671 Viipuri. Vht piispa Nicolaus Nycopensis ja Katarina Iheringia.
Yo Turku 1650, Upsala 1660, maist. Turku 1664. Matem. ja run. lehtori 1662, fys. ja log. lehtori 1668.
Pso 1 Anna, pso 2 Maria Meier.
L Tytär K (haud. 8.8.) 1665; Joachim K (haud. 16.4.) 1671.
Lähteet: Akiander 1866, 320; Durchman (utg.) 1929, 154, 161, 163; Kotivuori 2005, #744.

Nycopensis, Samuel Nicolai (1658-1688)

S 1658 Turku, K (haud. 12.9.) 1688 Parikkala. Vht piispa Nicolaus Nycopensis ja Katarina Iheringia.
Yo Turku 1674. Kaunop. lehtori 1682. Parikkalan khra 1685.

Pso Kristina Otontytär.

L Nils K 1745, ratsumestari.

Lähteet: Akiander 1866, 319; Akiander - Voipio 2008 II, 150; Durchman (utg.) 1929, 178.

Peuronius, Andreas Eri (k. 1697)

S Laukaa. K 25.3.1697 Viipuri. Vht Laukaan khra Ericus Jordanis Peuronius.

Yo Turku 1687, maist. 1694. Pyhien kielten lehtori 1695. Nevanlinnan khra 26.2.1697.

Lähteet: Akiander 1866, 323; Väänänen 1987, 253.

Printz, Jacobus Nicolai (k. 1713)

S Käkisalmi, K 1713 pakomatalla Pohjanmaalla. Vht Kurkijoen komendantti Nils Olofsson
Printz ja Elisabet Blankenhagen.

Yo Turku 1677. Viipurin koulun rehtori 1692. Hist. ja mor. lehtori 14.8.1696. Pyhtään khra 1701.

Kirjallinen tuotanto: SKB nro 3098.

Pso Maria Hoppenstång K 1726.

L Sofia S (kast. 15.11.) 1706, K 1747, pso Saarijärven khra Georg Wallgren; Katarina, pso Hollolan
khra Benedikt Krook; Kristina, pso 1 Sipoon kpl Erik Caselius K 23.6.1730, pso 2 24.6. 1732
Mäntsälän khra Johan Elg; Anna Elisabet S 26.10.1706, K 19.4.1791, pso Pielisjärven khra
Jakob Stenius vanh.; Jakob, Mikkelin maasihteeri; HenriK S 1708, Rantasalmen koulun
kollega; Elisabet, pso jalkaväkirykmentin luutn. Paul Johan von Schippen; Karl, sihteeri.

Lähteet: Akiander 1866, 324; Akiander - Voipio 2008 II, 83, 191, 215, 228-229, 266; Simolin
1909, 239; Kotivuori 2005, #2549.

Rachlitius, Johannes Casparides (1593-1657)

S. 1593 Bautzen (Sleesia), K (haud. 14.6.) 1657 Viipuri.

Matem. ja run. lehtori 1652.

Yo Upsala 1621.

Kirjallinen tuotanto: Collijn 1942-1944, 754.

Pso Elisabeth Brookhoff K (haud. 25.1) 1673.

L Johannes K 1679, Kurkijoen khra; Jacob.

Lähteet: Akiander 1866, 320; Akiander - Voipio 2008 I, 389; Durchman (utg.) 1929, 122, 169.

Ristelius, Benedictus Magni (k. 1655)

S Itä-Götanmaa, K (haud. 29.4.) 1655 Viipuri.

Yo Upsala 1640, Rostock 1648, maist. 1649.

Kreikan kielen lehtori 1648, log. ja fys. lehtori 1652.

Pso Karin (tämän 1. av., pso 2 Tukholman kaupungininsinööri Johan Holm), vht piispa
Petrus Bjugg ja Maria Kylander.

L Petrus K 1695, Siikaniemen khra.

Lähteet: Akiander 1866, 322; Durchman (utg.) 1929, 105; Hormia 1956, 82; Callmer 1988, nro 883.

Serlachius, Johannes (1658-1729)

S 21.2.1658 Porvoon pitäjä, K 5.2.1729 Östra Husby, Itä-Götanmaa. Vht vuorimestari Johan Danielsson ja Anna Thorwöste.

Yo Turku 1674, Upsala 1679. Petrus Bång vihki Tukholman Jaakobin kirkossa valtaneuvos Claes Rålambin kotipapiksi 20.10.1681. Maist. Turku 1682. Viipurin lukion apul. 1683, matem. ja run. lehtori 12.5.1684. Käkisalmen khra ja rov. 5.2.1689. Helsingin khra 19.4.1711. Pakeni 1713 Tukholmaan. Östra Husbyn (Linköpingin hiippak.) khra 2.5.1715, Vikbolandin rovastikunnan lääninrov. 1717.

Valtiopäivämies 1686, 1713, 1723, 1726-1727.

Kirjallinen tuotanto: SKB nro 3386.

Pso 1 16.12.1689 Christina Stjernhoff S 1671, K 20.8.1695, vht Tukholman alikäskynhaltija Georg Stjernhoff ja Christina Mylonius, pso 2 29.7.1696 Brita Magnusdotter Larsson K 8.3.1701, vht hovioikeuden asessori Magnus Larsson ja Brita Kinninmundt, pso 3 29.12.1701 Maria Laurbecchius S 7.7.1683, K 24.8.1756, vht Viipurin piispa Petrus Laurbecchius ja Maria Pratana.

L tytär S ja K 1694; Brita S 29.4 1699, K (haud. 29.7.) 1699; Anna Kristina S (kast. 22.7.) 1700); Anna Maria S 10.11.1702, K 1775, pso Östkindin kihlakunnan kruununvouti Nils Aspeling; Katarina S (kast. 17.11.) 1703; Katarina Elisabet S 1.11.1704, K 1.10.1742, pso 17.12.1724 Vikbolandin ja Hammarkindin kirkkoherra Brynte Aurell; Johannes S 3.9.1705, K 1757, Turun hovioik. auskultantti; Kristina S (kast. 13. 1.) 1707, pso Norrköpingin kaupunginsihtööri Ludvig Hillersröm; Helena S 25.8.1708, K (haud. 1.2) 1720; Peter S 13.10.1709, K 7.4.1779, Norrköpingin pormestari; Ulrika S 19.5.1712; Daniel S 1716, K 4.9.1775, varatuomari.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 157; Westerlund-Setterdahl 1915-1933 III, 381-383; Kuujo 1958, 167; Lempiäinen 1970; Mäkelä-Alitalo 2006.

Stachaeus, Laurentius Zachariae (k. 1696)

S 19.2.1659 Pernaja, K 1696 Porvoo. Vht Pernajan khra Zacharias Johannis Stachaeus ja Katarina Jacobsdotter Ruuth.

Yo Turku 1679, Upsala 1684. Maist. Turku 1682. Lukion ylim. lehtori 1688, matem. ja run. lehtori 1689. Porvoon khra 1695.

Valtiopäivämies 1693.

Pso Helena Thorwöste S 1675, K 1734, vht ruukinpatruuna Petter Thorwöste nuor. ja Margareta Sparf.

L Ebba, pso Porvoon pormestari Jakob Wijkman.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 89; Kotivuori 2005, #2699.

Strandenius, Andreas Johannis (k. 1688)

S Viipuri, K 1688 Mikkeli.

Yo Turku 1662, maist. 1667. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1667. Matem. ja run. lehtori 1669. Mikkelin khra 21.7.1676, rov. 1679.

Valtiopäivämies 1675.

Kirjallinen tuotanto: SKB nro 3485.

Pso Sara Nycopensis, eli leskenä Viipurissa 1696, vht piispa Nicolaus Nycopensis ja Katarina Iheringia.

L Katarina, pso Savitaipaleen khra HenriK Langell.

Lähteet: Akiander - Voipio II, 278, 301; Kotivuori 2005, #1560.

Thauvonius, Abraham nuor. (k. 1689)

S Turku, K. 1689 Mikkeli. Vht Viipurin piispa Abraham Thauvonius ja Beata Iheringia.

Yo Turku 1665, maist. 1682. Log. ja fys. lehtori 1679. Lukion rehtori 1682 ja 1688. Mikkelin khra ja rov. 1688.

Pso Elisabet Lagbom.

L Alexander S (kast. 30.2.1689), luutn.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 II, 288; Kotivuori 2005, #5021.

Thesleff, Claudius Johannis (1602-1666)

S 1602 Viipuri, K 15.8.1666 Viipuri. Vht kauppias Hans Thesleff ja Katarina Strählman.

Yo Upsala 1628. Vih. papiksi 19.1.1630. Yo Tartto, Leiden 1632, Königsberg 1633, maist.

Tartto 1635. Sotilaspastori Jakob Skotten rykmentissä. Viipurin triviaalikoulun konrehtori 25.11.1635. Log. ja fys. lehtori 1641, lisäksi 29.10.1650 Siikaniemen khra, 1. teol. lehtori 1653.

Rehtori 1642, 1645, 1651, 1653. Viipurin trov. 17.6.1657.

Valtiopäivämies 1638, 1644 ja 1650.

Kirjallinen tuotanto: SKB nro 3790.

Pso Anna Eriksdotter K 12.12.1666.

L Wendla K (haud. 20.10.) 1661, pso 4.12.1660 lehtori Benjaminus Krook; Claudius K ennen 1686, kauppias Viipurissa; Katarina, pso 6.1.1658 Jääsken khra Andreas Heinricius; poika K (haud. 25.1.) 1656.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 415; Durchman (utg.) 1929, 109, 136; Lundén Cronström 1963; Nuorteva 1997, 373-377.

Tolia, Matthias Jacobaeus (1582-1656)

S helmikuu 1582 Viipuri, K 8.1.1656 Viipuri. Vht raatimies Jakob Andersson Tolia ja Brita Simonsdotter.

Viipurin katedraalikoulun oppilas 1589. Vih. papiksi Turussa 1610. Jacob De la Gardien rykmentin pappi. Yo Rostock, Wittenberg 1615, maist. 1617, Giessen, Rostock, Greifswald 1619. Viipurin koulun teol. lehtori 16.11.1619. Trov. 1631. 1. teol. lehtori 1641-1648.

Valtiopäivämies 1621 ja 1633.

Kirjallinen tuotanto: SKB nro 3881.

Pso Birgitta Petersdotter, vht Viipurin linnanvouti Peter Hemmingsson.

L Benjamin, Koiviston khra, Samuel K 2.8.1652, lukiolainen, tytär K 1655, pso 1 kauppias Jost Kölling, pso 2 14.11.1652 muotokuvamaalari Valentin Betge; kolme poikaa ja kaksi tyttärtä kuolivat nuorina.

Lähteet: Jansson 1995, 47; Akiander - Voipio 2008 II, 415-416; Heininen 2004; Wattrangius 1656; Kotivuori 2005, #699.

Ursinus, Jacobus (k. 1705)

S Viipuri, K 1705 Rantasalmi. Vht satulaseppä Sigfrid Björn.

Yo Turku 1662, maist. 1668. Viipurin triviaalikoulun kollega 1666, rehtori 1668. Log. ja fys. lehtori 1673. Kerimäen khra 1680, Rantasalmen khra 1692.

Pso 1 Margareta Nilsson Lindormi, vht Pyhtään khra Nils Lindormi, pso 2 Regina von Udding.

L Nils K 1724, Savon jalkaväkirykmentin pappi, 1716 Ångermanlannin Arnäsän khra; Jakob K 1734, Rantasalmen kpl; tytär, pso Kuopion khra HenriK Argillander; tytär, P kornetti Jakob Zitting; tytär, pso Rantasalmen kpl Jakob Hallitus; Kristina.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 II, 223; Kotivuori 2005, #1559.

Wattrangius, Michael Johannis (k. 1657)

S. 1624 Södertälje, K 24.3. (haud. 5.4.) 1657 Viipuri. Vht Södertäljen khra Johan Wattrangius ja Brita Michelsdotter Roslagius.

Yo Upsala 1633, maist. 1646. Log. ja fys. lehtori 1648, kaunop. lehtori 1652, 2. teol. lehtori 1653, trov. 10.10.1656.

Valtiopäivämies 1650 ja 1655.

Kirjallinen tuotanto: SKB 4386–4387; Collijn 1942–1944, 1005.

P Brita, vht piispa Petrus Bjugg ja Maria Kylander.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008, II, 416; Durchman (utg.) 1929, 119.

Winter, Christiernus Olai (k. 1667)

S Viipuri, K 1667 Jääski. Vht Viipurin pormestari Olof Oloffson Winter.

Yo Rostock 1623, Upsala 1628, maist. 1635. Viipurin koulun teol. lehtori 1634, 2. teol. lehtori 1648. Rehtori 1646 ja 1651. Jääsken khra 1652.

Valtiopäivämies 1634, 1636, 1638 ja 1649. Pappissäädyn puhemies Savon ja Karjalan säätyjen kokouksessa Viipurissa 1657.

Pso 1 Karin Nilsson, vht piispa Nicolaus Magni Carelius ja Johanna Matsdotter, pso 2 Anna von Borgen, vht raatimies Herman von Borgen ja Anna von Broken.

L Kristian K 1701, Viipurin koulun kollega; Karin; Elin; Margareta K 1690, pso henkikomissaari Matias Hedenius; Anna, pso Pielisjärven khra Peter Herkepaeus.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 299, II, 184; Nuorteva 1997, 355, 363.

Winter, Henricus Martini (k. 1694)

S Viipuri, K 12.5.1694 Viipuri. Vht porvari Mårten Olofsson Winter ja Brita Pettersdotter Stråhlman.

Yo Turku 1672, maist. 1679. Viipurin triviaalikoulun rehtori 1678. Matem. ja run. lehtori 1679, 2. teol. lehtori 1682.

Valtiopäivämies 1680.

Pso 1 Agneta Boisman K 1692, pso 2 Brita Bärckroot K 1693, pso 3 1693 Anna Prytz.

L Henricus K 1734, Kiteen khra.

Lähteet: Akiander 1866, 319; Kotivuori 2005, #2174.

Wång, Johannes (k. 1728)

S Uusikirkko (T. I.), K 28.12.1728 Helsinki. Vht Vehmaan kihlakunnan kruununvouti Petter Olofsson Wång ja Elisabet Lund.

Yo Turku 1695, Upsala 1703. Hist. ja mor. lehtori 1710.

Matthias Martinius vihki papiksi Viipurissa 15.8.1710, David Lund vihki uudestaan Porvoossa 27.9.1711. Helsingin koulun rehtori 1711. Avusti kesällä 1712 piispa Johannes Gezeliusta Turussa Viipurin hiippakunnan asioiden hoidossa. Pakeni Tukholmaan 1713 ja toimi siellä sotilaspappina. Helsingin khra 17.11.1721.

Valtiopäivämies 1713-1714.

Pso 1713 Hebla Kristina Godenhjelm K 1749, vht Turun hovioikeuden siht. Johan Godenhielm ja Sofia Katarina Rosendal.

L Fredrika S 1722; Peter S 1723, K 1750, Karjalan rakuunarykmentin saarnaaja; David K 1789, tilanomistaja Bromarvissa; Kristina Elisabet.

Lähteet: Akiander - Voipio 2008 I, 158; Rimpiläinen 1979, 42-43; Kotivuori 2005, #4094.

Viitteet

- 1 Artikkelin runko muodostuu liitteenä olevasta Viipurin lukion kaikkiaan 41 lehtoria käsittävästä matriikkelista. Kyseessä on paremminkin kollektiivibiografia kuin varsinainen kouluhistoria.
- 2 Lappalainen 2014, 195. Yhtenäistämislitiikasta laajemmin Lehtinen 1961, kirkollisesta yhtenäistämisestä Heininen 1985.
- 3 Alopaeus 1804-1817, 30.
- 4 Bjugg valtaneuvostolle 3.7.1643. Gummerus 1902, 101.
- 5 Constitutiones sive leges et statuta Gymnasij Wiburgensis. Leinberg 1884, 377-408.
- 6 Lundström 1893, 227-234; Hall 1911, bilaga, 14-54.
- 7 Esimerkiksi SKB nrot 273, 833, 2239, 3790, 3791.
- 8 Heininen 1990; Heininen 2005, 22-31.
- 9 Ruuth - Halila 1974, 342.
- 10 Viipurin tuomiokapituli K. M.:lle 19.7.1679. Leinberg 1884, 415-416.
- 11 Maaherra Johan Rosenhane kertoo päiväkirjassaan, että vuoden 1652 rehtorinvaihdosjuhllisuuksien jälkeen ”teinit juoksivat hulluina kaduilla ja löivät muutamia porvareita.” Jansson 1995, 39.
- 12 Jansson 1995, 47.
- 13 Ruuth - Halila 1974, 360; Lackman 2003.
- 14 ”Näet paraimmissa kouluviroissa, Viipurin-Porvoon sekä, ennen akatemian perustamista, Turun lukion lehtoreina, rehtoreina ja konrehtoreina, olivat nuousevien valtasukujen edustajat tuomiokapitulin jäseniä, joten he suuresti vaikuttivat hiippakuntansa asioihin, ja helposti kapitulin myötävaikutuksella tulivat paraimpain pitäjän kirkkoherroiksi.” Suolahti 1919, 263.
- 15 Suolahti 1919, 25.
- 16 Suolahti 1919, 35-36.
- 17 Henricus Boisman, Petrus Carstenius, Ericus Dahlman, Andreas Heinricius vanh. ja nuor., Georgius Helsingius, Andreas Strandenius, Claudius Thesleff, Matthias Tolia, Jacobus Ursinius, Christiernus ja Henricus Winter.
- 18 Arvidus ja Magnus Alopaeus, Barthollus Lacmannus.
- 19 Petrus Carstenius, Carolus Laurbecchius, Joachimus ja Samuel Nycopensis sekä Abraham Thauvonius nuorempi.
- 20 Martinus Agrelius, Gustavus Berner, Ernestus Gestrinus, Andreas Heinricus nuor., Georgius Helsingius, Benjaminus Krook, Barthollus Lacmannus, Andreas Peuronius, Laurentius Stachaeus ja Michael Wattrangius.
- 21 Arvidus ja Magnus Alopaeus.
- 22 Henricus Boisman, Henricus Carstenius, Magnus Klingius ja Christiernus Winter.
- 23 Ericus Brumerus, Claudius Thesleff, Matthias Tolia, Jacobus Ursinus ja Henricus Winter.
- 24 Jacobus Printz.
- 25 Ericus Dahlman, Andreas Heinricus vanh., Nicolaus Limatius, Johannes Serlachius ja Johannes Wång.
- 26 Nicolaus Bruzelius, Paulus Heintzius ja Matthias Martinus.
- 27 Petrus Carsteniuksen tulosta tuomiorovastiksi Heininen 2001, 399-400.
- 28 Ruuth - Halila 1974, 74.
- 29 Laasonen 2000.
- 30 Akateemisia opinnäytteitä ei ole laskettu mukaan, ei myöskään eri paikoissa julkaistuja tilapäisrunoja.
- 31 Heininen 2001, 392-393.
- 32 Viipurin linnan huonetiloja ei tarkkaan tunneta. Todennäköisin esityspaikka oli kuitenkin päälinnan 12-ikkunainen Kuningattarensali, joka vuonna 1676 muiden vanhojen tilojen tapaan muutettiin viljamakasiiniksi. Linnan tiloista Hackman 1944, 92, 109-110.
- 33 I Jesu nampn! Amen. Thet Himmelske Consistorium, tilhoopa kallat, för våra förste föräldrars ynkeliga affall skull: uthi een lijten Skohle öfning och Comoedia medh någre Skohle-gåssar, närwarande Höge sampt Lågre Ståndsz-Personer,

- uppå Wijborghs Slott repräsenteradh och förestält Anno 1674 den 19 febr. aff M. Petro Carstenio Schol. Cathed. Wijborg. Stockholm Tryckt aff Joh. Georg. Eberdt, Åhr 1674. År 4 arck i 8:o.
- 34** Åbo Tidningar 1792, nr 22 (29.5.1792), 27 (2.7.1792), 28 (9.7.1792) ja 29 (16.7.1792). Carsteniuksen osuuden kuvaus perustuu tähän selostukseen.
- 35** Paavolainen 1999, 30–42.
- 36** Then fångne Cupido. Ballet. Som then Högborne Stormächtige Drottning Maria Eleonora, Til Ähra Danßades på Stockholms Slott Den 1. Dag i November Månadt Åhr 1649. Tryckt hoos Ignatium Meurer, Kongl. Booktr. Åhr 1668. Nordström - Olsson (utg.) 1976, 56–80.
- 37** Dianan osassa tanssi ja resitoi kuningatar Kristiina itse, joka oli hiljakkoin ilmoittanut Ruotsin säädyille, ettei ole aikeissa avioitua eikä saada perillisiä. Nordström - Olsson (utg.) 1976, 235. Venuksen osassa oli Kristiinan hovineito Ebba Sparre ja Cupidona paasi Eric Appelgren.
- 38** Nimi Astrild esiintyy Stiernhielmin runoudessa pohjoismaisena vastineena Cupidolle.
- 39** ”Elsa Duwall peri Ahvenkosken kartanon arvokkaine kalastamoineen, sekä Summan ja Tavastilan kartanot Vehkalahdella.” Lappalainen 2005, 183.; myös Korhonen 1981, 246–247.
- 40** Heininen 2001, 404.
- 41** SKB nro 2552; ”Teosta ei voi suositella Ruotsin historian opiskeluun”, kommentoi kustavilaisen ajan oppihistorioitsija C. G. Warmholtz. Alopaeus 1804–1817, 300–301; Lehtinen 1969, 140–141.
- 42** Martinius 1686; Tarkiainen 1927, 13.
- 43** Vihonen 1983.
- 44** SKB nrot 549 ja 713. Kirjapainosta Perälä 1999; Perälä 2000 II, 41–45, 409–465.
- 45** SKB nro 271.
- 46** Alopaeus 1804–1817, 300; Simolin 1909, 171–172.
- 47** Rachlitius 1631. Riiassa painettu teos on omistettu Liivinmaan sotakomissaari Erik Andersson Tranalle.
- 48** SKB nrot 2237, 2239.
- 49** SKB nrot 2237–2239; Lackman 2002.
- 50** SKB nro 3790. Runoelman lienee toimitannut painoon Thesleffin lehtorikollega Arvidus Forstadius, joka oli matkalla Göteborgin valtiopäiville.
- 51** Johannes Serlachiuksen tuomarivala 15.5.1685. Lempiäinen 1970, 103.
- 52** Simolin 1909, 80–86; Heininen 2001.
- 53** Tiedot tarkastuksista samoin kuin säilyneet pöytäkirjat painottuvat viimeisten kolmen piispan kausille. Pöytäkirjat on julkaissut Häkli 2015.
- 54** Lempiäinen 1967, 87–88; Heininen 2005, 43–46; Häkli 2015, 71, 73, 76, 78, 81, 83, 88, 99, 103, 105, 109, 116, 120, 122, 126, 134, 158, 162, 170, 176, 212, 215, 218, 221, 241, 243, 246, 253, 259, 260, 266, 296, 306, 312, 319, 321, 323, 327, 331, 332, 338, 341, 344, 349, 352, 369, 393, 395, 397, 400.
- 55** Magnus Laghe oli tällöin vielä vihkiäisiinsä Turun tuomiokirkkoon matkustavan piispaksi nimetetyt Henricus Carsteniuksen apulainen, josta tuli pyhien kielten lehtori 1681.
- 56** Heinricius toimi tarkastuksella notaarina, lehtori hänestä tuli vasta 1698.
- 57** Tuomiorovastia eivät piispat ottaneet mukaansa. Sen sijaan Bångin ollessa valtiopäivillä Petrus Carstenius tarkasti 23.1.1687 Savitaipaleen ja merkitsi pöytäkirjaan, että kyseessä oli ”Visitatio Classica eller Archipraepositalis”. Häkli 2015, 333.
- 58** Pöytäkirjat ovat vuosilta 1690 (Asikkala, Orimattila), 1692 (Asikkala), 1693 (Orimattila), 1696 (Orimattila), 1700 (Hauho), 1703 (Jämsä), 1707 (Jämsä), 1710 (Hauho) ja 1712 (Jämsä). Häkli 2015, 67–76, 85, 130–136, 308–309, 316.
- 59** Lempiäinen 1967, 428, 462, 486, 498, 501; Häkli 2015, 183–193, 353–378.
- 60** Heininen 2005, 55–56.
- 61** Heininen 2005, 57.
- 62** Sen sijaan seuraavana rukouspäivänä 11.5. kuninkaalle saarnannut ”tohtori Jöns” eli myöhempi Turun piispa Johannes Terseus ”poikkesi täydellisesti tekstistä ja pilkkasi Rooman paavia”. Rosenhanen päi-

- väkirja 6.5. ja 11.6.1655. Jansson 1995, 144. Maaherra oli Viipurin vuosinaan istunut ahkerasti tuomiokirkossa ja kuunnellut piispaa, tuomiorovastia ja siellä saarnaneita lehtoreita (Winter, Thesleff, Boisman, Wattrangius, Forstadius, Ristelius ja Rachlitius). Maininnan ”kaunis saarna”, hän merkitsi kolmesta Wattrangiuksen saarnasta, kun taas tuomiorovasti puhui liian hiljaisella äänellä. Jansson 1995, 38, 51, 63–65, 70, 101.
- 63** Heininen 2005, 43, 58.
- 64** Simolin 1909, 71–74; Heininen 1985.
- 65** Lempiäinen 1970. Serlachius istui vielä vuosien 1713, 1723 ja 1726–1727 valtiopäivät, kaksi viimeistä kylläkin Linköpingin hiippakunnan edustajana.
- 66** Leinberg 1884, 415; Tuija Laineen artikkeli tässä teoksessa.
- 67** Kun sodissaan voittamaton Kaarle X Kustaa vilustui ja kuoli keuhkokuumeeseen Göteborgin valtiopäivien aikana tammikuussa 1660, Arvidus Forstadiusen ja Mikkelin kirkkoherra Johannes Broteruksen osaksi tuli valvoa yksi yö kuninkaan paarien ääressä. PRP 1, 455; Heininen 2005, 59.
- 68** Rantasalmen kirkkoherra, entinen kaunopuheisuuden lehtori Andreas Heinricius pysyi virassaan koko isonvihan ajan.
- 69** Koskenvesa 2005, 73–75.
- 70** Suolahti 1919, 264.
- 71** Koskenvesa 2005, 78–79.
- 72** Koskenvesa 2005, 131.
- 73** Hultin 1920, 56–57; Koskenvesa 2005, 133–135. Tuomiorovasti Helsingiuksen tytär Katarina avioitui historian lehtorin, myöhemmän piispan Johan Nylanderin kanssa.
- 74** Henrik Helsingiukselta tuli Iisalmen, Georg Helsingiukselta Rantasalmen ja Andreas Heinriciukselta Mikkelin kirkkoherra.
- 75** Kukaan heistä ei yltänyt piispanvirkaan. Tarkiainen – Autio 2002.
- 76** Alopaeus 1804–1817; Tarkiainen 1985, 278–294. Magnus Alopaeus oli ehdolla kolmessa piispanvaalissa, joista kahdessa hän sai enimmät äänet. Piispuus tuli suvun osaksi kuitenkin vasta 1885, jolloin Carl Henric Alopaeus nimitettiin Porvoon piispaksi.
- 77** Magnus Alopaeuksesta tuli Viipurin tuomiorovasti 1755. Hänen poikansa, Magnus Jacob Alopaeuksen serkut Maximilian ja David ryhtyivät diplomaatin uralle ja toimivat molemmat Venäjän lähettiäinä Berliinissä. Tarkiainen – Autio 2002.
- 78** Tarkiainen – Autio 2002.
- 79** Melartopaeuksen lähinnä gynekologian alaan kuuluva väitös on ensimmäinen tunnettu suomalaisen puolustama lääketieteellinen väitöskirja. Heininen 1977, 41–42.
- 80** Kyösti Väänänen on tehnyt kattavan tutkimuksen pappissivistyksestä Vanhassa Suomessa, mutta vastaava tutkimus suurvaltakauden Viipurin hiippakunnan papistosta puuttuu.

Lähdeluettelo

Painetut lähteet

- Alopaeus 1699.** Alopaeus, Arvidus, Breviarium Rhetoricum. Viburgi.
- Martinius 1686.** Martinius, Matthias, Parnassus regum sveciae. Aboae.
- Martinius 1689.** Hodegus Finnicus... Eller finsk wägwijsare. Holmiae.
- Rachlitius 1631.** Rachlitius, Johannes, Laus et series venerandorum et ecclesiae et scholae antistitum. Rigae.
- Wattrangius 1656.** Wattrangius, Michael, Lijk-predikan öfwer... Matthiam Jacobaeum Toliäm. Åbo.
- Åbo Tidningar 1792.**

Lähdejulkaisut

- Durchman (utg.) 1929.** Durchman, Osmo (utg.), Domkyrkans i Viborg räkenskaper 1655–1704. Suomen Sukututkimusseuran Vuosikirja XII. Helsinki: Suomen Sukututkimusseura.
- Häkli 2015.** Häkli, Esko, Biskops- och prostvisitationsprotokoll från det äldre Viborgska stiftet. SKHST 231. Helsingfors: FKHS.
- Jansson 1995.** Jansson, Arne, Johan Rosenhanes dagbok 1652–1661. Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia. Handlingar del 18. Stockholm: Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia.
- Leinberg 1884.** Leinberg, K. G., Handlingar rörande finska skolväsendets historia I. Jyväskylä.
- Nordström - Olsson (utg.) 1976.** Nordström, Johan, Olsson, Bernt (utg.), Samlade skrifter av Georg Stiernhielm. Första delen. Poetiska skrifter. Andra bandet. Kommentar. Svenska författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet VIII. Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet.
- PRP 1949–1962.** PRP, Prästeståndets riksdagsprotokoll 1–4. 1642–1719. Uppsala – Stockholm – Norrköping.
- Simolin 1916.** Simolin, Albin, Urkunder rörande det äldre wiborgska stiftet I. SKHST 13:1. Helsingfors: FKHS.
- SRP 1891.** SRP, Svenska riksrådets protokoll VI. Stockholm.

Bibliografiat

- Collijn 1942–1944.** Collijn, Isak, Svensk bibliografi. 1600-talet. Uppsala.
- SKB 1996.** Laine, Tuija, Nyqvist, Rita (toim.), Suomen kansallisbibliografia 1488–1700. SKST 642/HYKJ 59. Helsinki: SKS, Helsingin yliopisto.

Tutkimuskirjallisuus

- Akiander 1866.** Akiander Matthias, Skolverket inom fordna Wiborgs och nuvarande Borgå stift. Helsingfors.
- Akiander - Voipio 2008.** Akiander, Matthias, Voipio, likko B., Östra Finlands herdaminne I-II. Helsingfors: Finska vetenskaps-societeten.
- Alopaeus 1804–1817.** Alopaeus, Magnus, Borgå gymnasii historia. Åbo.
- Astala 1952.** Astala, Keijo, Tuomiorovasti Maunu Alopaeuksen muistiinpanot vuosilta 1706–1716. Ramus virens. SKHST 52. Helsingfors: SKHS.
- Callmer 1988.** Callmer, Christian, Svenska studenter i Rostock 1419–1828. Personhistorisk tidskrift.
- Castrén 1927.** Castrén, Gunnar, Petrus Carstenius. SBL 7.
- Hackman 1944.** Hackman Alfred, Bidrag till Viborgs slotts byggnadshistoria. Analecta archaeologica fennica XI. Helsingfors: Arkeologiska kommissionen.
- Hall 1911.** Hall, B. Rud., Johannes Rudbeckius (Ner.) I. Uppsala.
- Heikkinen 1969.** Heikkinen, Antero, Paholaisen liittolaiset. HTutk. 78. Helsinki: SHS.
- Heininen 1977.** Heininen, Simo, Gabriel Melartopaeus – syrjäytetty suomalainen kirkonmies suurvaltakauden alussa. SKHSV 1974–1977. Helsinki: SKHS.
- Heininen 1985.** Heininen, Simo, Skorpionien ja barbaarien keskellä – piirteitä suurvaltakauden kirkollisesta yhtenäistämiskirjallisuudesta. Historiallinen aikakauskirja. Helsinki: SHS, HYL.
- Heininen 1990.** Heininen, Simo, Biskopsutnämningarna i Finland 1554–1642. Teoksessa Reformationens konsolidering i de nordiska länderna. Skrifter utgivna av Nordiskt institut för kyrkohistorisk forskning 6. Oslo: Nordiskt institut för kyrkohistorisk forskning.

- Heininen 2001.** Heininen, Simo, Taivaallinen ja maallinen konsistori. Petrus Carstenius Viipurin tuomiorovastina 1683-1708. Teologinen aikakauskirja. Helsinki: Teologinen julkaisuseura.
- Heininen 2003.** Heininen, Simo, Carstenius, Petrus. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Heininen 2004.** Heininen, Simo, Tolia, Matthias Jacobaeus. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Heininen 2005.** Heininen, Simo, Vanha Viipurin hiippakunta. Viipurin & Porvoon & Tampereen hiippakunnan historia 1554-2004. Helsinki: Edita.
- Heininen 2011.** Heininen, Simo, Maaherra ja hänen piispansa. Johan Rosenhanen päiväkirjasta. Teoksessa Kirkkohistorian alueilla. Juhlakirja professori Hannu Mustakallion täyttäessä 60 vuotta. SKHST 217. Helsinki: SKHS.
- Hormia 1956.** Hormia, Yrjö, Ristelius. Genos.
- Hultin 1920.** Hultin, Arvid, Borgå gymnasii historia. SSLF 154. Helsingfors: SLS.
- Korhonen 1981.** Korhonen, Martti, Vehkalahden pitäjän historia II. Yhteiskunnallisesta kehityksestä 1600-luvulla sekä maakirjatilojen synty. Hamina: Vehkalahden kunta.
- Koskenvesa 1976.** Koskenvesa, Esko, Viipurin tuomiorovasti Petrus Carsteniuksen kuolinaika. Genos.
- Koskenvesa 1977.** Koskenvesa, Esko, Tuomiokapitulin sijoittaminen Porvooseen isonvihan jälkeen. SKHSV 1974-1977. Helsinki: SKHS.
- Koskenvesa 2005.** Koskenvesa, Esko, Porvoon hiippakunta 1721-1869. Teoksessa Viipurin & Porvoon & Tampereen hiippakunnan historia 1554-2004. Helsinki: Edita.
- Kotivuori 2005.** Kotivuori, Yrjö, Ylioppilasmatrikkeli 1640-1852. (<http://www.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/>)
- Kuujo 1958.** Kuujo, Erkki, Käkisalmen kaupungin ja maalaiskunnan historia I. Lahti.
- Laasonen 1983.** Laasonen, Pentti, Papinvirkojen täyttö Suomessa myöhäiskaroliinisena aikana 1690-1713. SKHST 124. Helsinki: SKHS.
- Laasonen 2000.** Laasonen, Pentti, Bång, Petrus. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Lackman 2003.** Lackman, Matti, Lacmannus, Barthollus. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Laine T 2004.** Laine, Tuija, Martinius, Matthias. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Lappalainen 2005.** Lappalainen Mirkka, Suku - valta - suurvalta. Creutzit 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Lappalainen 2014.** Lappalainen, Mirkka, Pohjolan leijona. Kustaa II Aadolf ja Suomi 1611-1632. Helsinki: Siltala.
- Lehtinen 1961.** Lehtinen, Erkki, Hallituksen yhtenäistämispolitiikka Suomessa 1600-luvulla. HTutk. 60. Helsinki: SHS.
- Lehtinen 1969.** Lehtinen, Erkki, Suomen varhaishistorian ja ristiretkikauden kuvasta uskonpuhdistus- ja suurvalta-aikana. HTutk.75. Helsinki: SHS.
- Lempiäinen 1967.** Lempiäinen, Pentti, Piispan- ja rovastintarkastukset Suomessa ennen isoavihaa. SKHST 73. Helsinki: SKHS.
- Lempiäinen 1970.** Lempiäinen, Pentti, Johannes Serlachiuksen ja Jonas Falanderin kopiokirjat. SKHSV 1968-1969. Helsinki: SKHS.
- Lempiäinen 2000.** Lempiäinen, Pentti, Helsingius, Georg. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Lundén Chronström 1963.** Lundén Chronström, Ingegerd, Herrar till hatt och värja. En bortglömd gren an släkten Thesleff. SSLF 397. Helsingfors: SLS.
- Lundström 1893.** Lundström, Herman, Laurentius Paulinus Gothus. Uppsala.

- Mäkelä-Alitalo 2006.** Mäkelä-Alitalo, Anneli, Serlachius, Johannes. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Nuorteva 1997.** Nuorteva, Jussi, Suomalaisten ulkomainen opinkäynti ennen Turun akatemian perustamista 1640. SKHST 177. Helsinki: SKHS.
- Paaskoski 2003.** Paaskoski, Jyrki, Krook, Benjamin Simonis. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Paavolainen 1999.** Paavolainen, Pentti, Students of 1647 meet Finland. Contextuality as a Key to a better Understanding of Surge! Nordic Theatre Studies, vol. 12.
- Perälä 1999.** Perälä, Anna, Uusia havaintoja Viipurin kymnaasin kirjapainon tuotannosta. Teoksessa Koulun ja kirjan maailma. Jukka Sarjalan juhlakirja. Helsinki.
- Perälä 2000.** Perälä, Anna, Suomen typografinen atlas 1642-1827 I-II. Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 65. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rimpiläinen 1978.** Rimpiläinen, Olavi, In labore et aerumna. Luterilaisten seurakuntien papinvirkojen hoito isonvihan aikana Suomessa. SKHST 108. Helsinki: SKHS.
- Rimpiläinen 1979.** Rimpiläinen, Olavi, Suomen julkiset koulut ja niiden opettajat isonvihan aikana. SKHSV 1978-1979. Helsinki: SKHS.
- Ruuth - Halila 1974.** Ruuth, J.W., Halila, Aimo, Viipurin kaupungin historia II. Lahti.
- Suolahti 1919.** Suolahti, Gunnar, Suomen papisto 1600- ja 1700-luvuilla. Porvoo: WSOY.
- Tarkiainen 1985.** Tarkiainen, Kari, Porvoon piispa Magnus Jacob Alopaeus 1743-1818. HTutk.128. Helsinki: SHS.
- Tarkiainen - Autio 2002.** Tarkiainen, Kari, Autio, Veli-Matti, Alopaeus. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Tarkiainen 1927.** Tarkiainen, V., Mattias Martinus. Virittäjä.
- Vihonen 1983.** Vihonen, Sakari, Suomen kielen kuvaus 1600-luvun kieliopeissa. Collegium scientiae. SKHST 125. Helsinki: SKHS.
- Virdestam 1921-1934.** Virdestam, Gotth., Växjö stifts herdaminne II-VIII. Växjö.
- Väänänen 1987.** Väänänen, Kyösti, Herdaminne för Ingermanland I. SSLF 538. Helsingfors: SLS.
- Väänänen 2003.** Väänänen, Kyösti, Carstenius, Henricus. Kansallisbiografia (<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/>). Helsinki: SKS.
- Westerlund - Setterdahl 1915-1933.** Westerlund, Joh., Setterdahl, Joh, Linköpings stifts herdaminne II-IV. Linköping.